

GLAS VPIJOČEGA V PUŠČAVI

Pred mesecem morda smo pisali o velikem pomoru rib v Limu pri Ivangradu. Tedaj smo pisali tudi o dveh nesrečno izgubljenih življenjih. Nedavno, pred tednom dni, so prišla poročila o tem, da je s fenolom onesnažena Sava naplavila kakih 40 ton rib. Ta ponedeljek pa smo brali, da sta dva valova strupenih snovi in neprijetnega vonja popolnoma uničila ribe v Ledavi.

Lepo je razkrivati povzročitelje, izvedeti za dokaze njihove krivde in te dokaze potrditi; toda kaže, da to ni več dovolj. Splošna družbena obsodba tega neodgovornega obnašanja (bodisi ko tovarno načrtujejo, ker filtraže sploh ne upoštevajo, bodisi, ko jo sezidajo in potem ne glede na vse izpuščajo v reko strupe) nima, zdi se nam, prav nobenega učinka. Protesti so v glavnem glas vpijočega v puščavi.

Komunist — 20. VIII. 1971

ZA ZASLUŽEK JIM GRE

Izložbe so polne čevljev: domačih, italijanskih, francoskih, španskih. Kvaliteta je vse slabša. Tega ne trdimo mi, temveč tržni inšpektorji, ki so pred kratkim s kontrolo uvoženih čevljev ugotovili pravo pravcato katastrofo: beseda gre o blagu, ki je zastarelo in nekvalitetno.

Domačemu potrošniku so to obutev servirali kot dobro, moderno. Ugotovljeno pa je, da tisto, kar prodajajo po 200 do 250 dinarjev, ni vredno niti polovice.

Zakaj tako? Preprosto zato, ker se zaslužek pri domači obutvi ne vzpenja nad 30 odstotkov, medtem ko se s »tujo etiketo« zasluži kar 128 odstotkov.

Nedeljski dnevnik — 15. VIII. 1971

MIMO KUVERT

Osebnih dohodki niso taka skrivnost, da delavci ne bi mogli zvedeti, koliko dobi njihov direktor in drugi vodilni ljudje. O tem obstajajo pravilniki, ki jih potrjuje tudi samoupravni organi. Razlike med najbolje in najslabše plačanimi, so navadno kar precejšnje, kljub temu pa je pogostno šušljanje, da direktor in njegovi dobijo še precej zraven. Mimo kuvert in mimo odločitev samoupravnih organov.

Znani so podatki za prvih pet mesecev, podatki, ki veljajo za vso Jugoslavijo. Gospodarske organizacije so v rubriki »drugi osebni prejemki« izplačale več kot 700 milijonov novih dinarjev. Samo gospodarske organizacije! To je za četrtno več kot lani v istem času. Negospodarske organizacije niso hotele zaostajati, zato so izplačale v prvih petih mesecih letošnjega leta pod tem naslovom 400 milijonov novih dinarjev. Upravni organi so izplačali le 60 milijonov, zato pa je bolj pomembno, da so za 59 odstotkov prekoračili lansko vsoto iz istih mesecev.

TT — 18. VIII. 1971

LJUBLJANSKA BANKA

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 35

26. avgust 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Boréc v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUŠTERŠIČ — Tisk in klišej ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportuži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

STUDIJA PORTRETA NARODNEGA HEROJA FRANCA ROZMANA—STANETA, DELO AKADEMSKEGA KIPARJA JANEZA PIRNATA, KI JE PREJEL PRVO NAGRADO NATEČAJA ZA GRADNJO SPOMENIKA NARODNEGA HEROJA FRANCA ROZMANA—STANETA V LJUBLJANI

VABILO V PODGRAD

Dne 29.8., v nedeljo, bo v Podgradu na Gorjancih partizansko srečanje borcev Gorjanskega bataljona, 12. SNOUB in aktivistov.

Ob 8. uri bodo odprli novo cesto, ob 9. uri se bodo začele vaje teritorialnih enot in enot JLA, ob 10. uri pa se bo začel partizanski miting. Govoril bo dr. France Hočevar, podpredsednik izvršnega sveta Slovenije.

Prvi avtobus odpelje iz Novega mesta v Podgrad ob 7.30 izpred kina »Krka«.

Vabita stalna odbora Gorjanskega bataljona in 12. SNOUB

obsojenih na daljše zaporne kazni pet domačinov. Kasneje je prebivalstvo množično sodelovalo v osvobodilnem gibanju in revoluciji. Dolina pa je ostala brez črnega madeža izdajstva.

Tuji oblastniki so zatrli slovensko šolstvo. Toda takoj po italijanski kapitulaciji so začele delovati slovenske partizanske šole. Njihova zasluga je, da si je kar 9,6 odstotka domačinov pridobilo v naslednjih letih srednjo ali visokošolsko izobrazbo. Na žalost pa jih je večina odšla službovat drugam.

Ko so občani razpravljali, kako naj bi počastili spomin za svobodo padlih in umrlih, so sklenili, naj bi odkrili na pročelju prenovljene šole skromno spominsko ploščo z njihovimi imeni. Saj so padli med drugim tudi za to, da bi se slovenski otroci lahko učili v materinščini in tako hitreje in lažje dosegali za opravljanje raznih poklicev potrebno izobrazbo.

Tako bo prenovljena šola najlepši spomenik padlim in umrlim. Otroci bodo vsak dan videli, kako drago smo plačali svobodo. Mnogi občani pa želijo, da bi se šola imenovala po domačinu, partizanskemu zdravniku in pisatelju dr. Bogomiru Magajni.

Prireditveni odbor vabi v Podgrad vse, ki jih zanimajo ti kraji in ki se zavzemajo za hitrejši razvoj nerazvityh, v preteklosti precej zapostavljenih krajev. Zlasti pa nekdanje borce, ki so nekoč uživali gostoljubje domačinov, aktiviste in učitelje, pa tudi svojce padlih borcev. Naj postane kulturni praznik tudi praznik borcev in vseh naprednih ljudi.

M. D.

PRED PRAZNIKOM VREMSKE DOLINE

V Vremski dolini, v Podgradu v sezanski občini, se bo v soboto zvečer 28. avgusta začelo praznovanje. Naslednjega dne, v nedeljo ob 10. uri pa bodo slovesno odprli prenovljeno osnovno šolo in odkrili na njej vzdano spominsko ploščo sedeminpetdesetm v zadnji vojni padlim domačinom, borcem in aktivistom. Po uradnem delu proslave bo prosta zabava.

Ko po raznih časopisih beremo o slabostih naše družbe, si mislimo, ali ni pri nas tudi dobrih reči, o katerih bi lahko pisali. Ena izmed takih je tudi uspeh, ki so ga dosegli prebivalci Vremske doline, ko so skupno z občinsko skupščino, občinskim odborom ZZB, šolo iz Divače in garnizijo JLA iz Klane zbrali denar za preureditev in obnovo šolskega poslopja.

Do zdaj je šola delovala v poslopju nekdanje karabinerske postaje. Ta je bila zelo zelo razsežna. Po tem lahko sodimo, da je imela številne stanovalce, ki naj bi krotili uporno prebivalstvo.

V preteklosti je bila Vremška dolina pomembno kulturno žarišče. Ze leta 1846 so odprli v dolini prvo enorazred-

no osnovno šolo. Kasneje, zlasti po priključitvi k Italiji, kljub hudemu narodovalnemu pritisku v dolini slovenski duh ni zamrl. Ze pri drugem tržaškem procesu v letih 1940 in 1941 je bilo

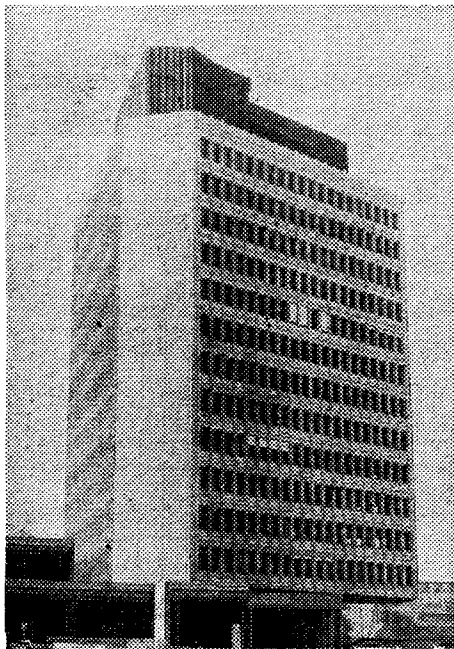
Iz vsebine:

NOVA SKRUNITEV GROBOV PADLIH (3. stran)

LISTI IZ VAŠKE KRONIKE (6. stran)

VOJAŠKA VZGOJA TERITORIALNIH ENOT (8. stran)

KLJUČNO VPRAŠANJE INVALIDSKEGA DOMA V STRUNJANU (10. in 11. stran)

PRAVI NASLOV
ZA DENARNE ZADEVE

DOGODKI TEDNA

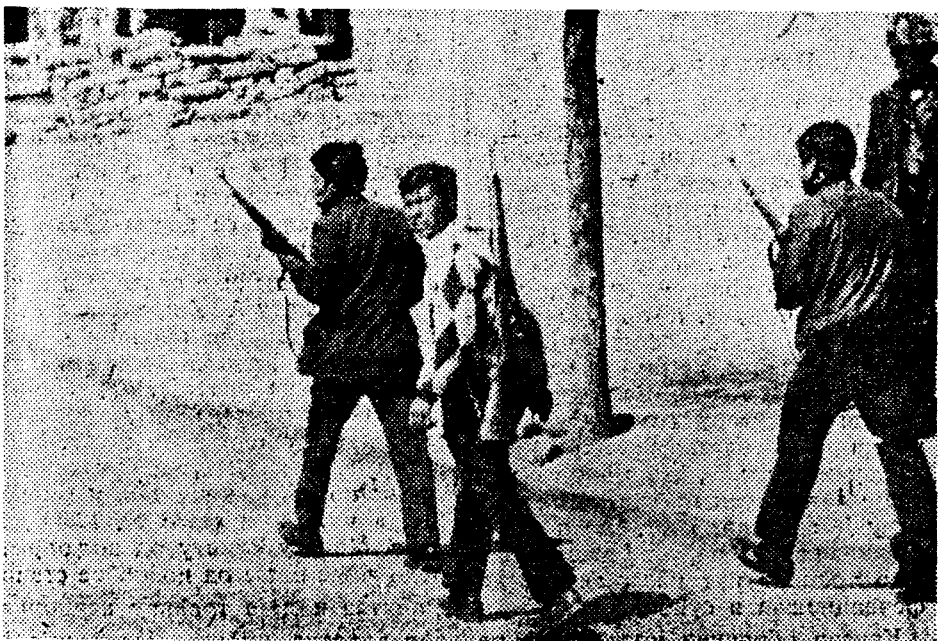
■ Zvezni izvršni svet je sprejel stališče Narodne banke, da zaradi dolarške krize trenutno pri nas posebni ukrepi niso potrebni. ZIS je na seji, ki jo je vodil Džemal Bijedić, razpravljal o aktualnem monetarnem položaju v svetu in sklenil, da bodo ustanovili medrepubliške komiteje in delovna telesa ZIS. Seje so se udeležili tudi predstavniki republiških in pokrajinskih izvršnih svetov zvezne gospodarske zbornice in sveta ZSJ.

■ Predsednik kanadske vlade Trudeau, ki se je mudil pri nas na oddihu kot gost ZIS, je prekinil počitnice in se vrnil domov zaradi finančno-monetarnega položaja v svetu. Pred odhodom je kanadski predsednik poslal predsedniku Titu osebno poslanico in se v njej pristočno zahvalil predsedniku in naši vladi za gostoljubje. Izrazil je obžalovanje, da se tokrat nista srečala, kot je bilo predvideno — sestala naj bi se konec meseca na Brionih — in upa, da se bo kmalu ponudila podobna priložnost.

■ Predsedniki Egipta, Sirije in Libije so v Damasku podpisali ustavo, ki odpira pot za ustanovitev trojne federacije arabskih republik. O njej bo odločalo ljudstvo treh držav na referendumu 1. septembra. Pričakujejo, da bodo Egipčani, Sirci in Libijci z veliko večino sprejeli ustavo in podprli ustanovitev zvezne države. Ustava federacije ima 72 členov, z njo pa je urejen položaj vsake države. V načelu so notranje zadeve vsake države prepuščene v pristojnost posameznih vlad, skupni program pa bodo uvedle na področju zunanje politike in vojaške strategije v sodelovanju z Izraelom. Vse tri države bodo ostale polnopravne članice OZN.

■ Predsednik kitajske vlade Ču En Laj je sprejel urednico zagrebškega »Vjestnika« Daro Janeković in ji odgovoril na več vprašanj. Predsednik kitajske vlade se je še posebej dotaknil položaja na Daljnem vzhodu. Nadalje je pozitivno ocenil razvoj jugoslovansko-kitajskih odnosov in izrazil prepričanje, da se lahko še izboljšajo.

■ Bolivijska vlada je razglasila izzredno stanje v vsej državi zaradi upora,

Oboroženi študentje v La Pazu

■ Velika proslava, ki bo 5. septembra na Sutjeski, bo osrednja proslava 30-letnice vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije. To naj bi bila nova potrditev bratstva in enotnosti naših narodov, zato po mnenju predsednika ZZB NOV Bosne in Hercegovine Ilije Matevića ne bi smelo biti obče v Jugoslaviji, ki ne bi poslala svojih predstavnikov na to slovesnost. Kot je pričakovati, bo na slovesnosti govoril predsednik republike Josip Broz Tito, ki bo odkril tudi veličastni spomenik na Tjenistištu.

■ Letošnji pridelek pšenice v naši državi bo približno 5.300.000 ton. Tržnih presežkov bo zaradi dobre letine za več kot 2.500.000 ton. Upati je, da pšenice to pot ne bo treba uvažati in da se kruh zato ne bo podražil.

■ Izvršilni organi predsedstva konference zveze študentov in zveze študentov in mladine BiH so v svojem sporočilu najostreje obsodili nacionalistične in šovinistične nastope posameznikov in organiziranih skupin študentov, zlasti tistih, ki študirajo na univerzah v SR Hrvatski. Nekateri študentje so posebno v zahodni Hercegovini in zahodni Bosni namreč skušali skupščine pokrajinskih študentskih klubov izrabiti za širjenje šovinističnih stališč, ki nasprotujejo politiki ZKJ, ZK BiH in ZKH.

■ V Ljubljani se je začel kongres IFIP, ki bo trajal od 23. do 28. avgusta. Na kongresu bodo obravnavali 218 referatov o problemih obdelave podatkov na vseh območjih človekove dejavnosti. Na razstavi o najnovejših dosežkih na področju obdelave podatkov, ki bo na Gospodarskem razstavišču, bo razstavljalo 72 podjetij iz 17 držav. Na kongresu je 2500 udeležencev iz 45 držav.

■ Narodna banka Jugoslavije je na podlagi podatkov o vrednosti nemške marke na svetovnih borzah določila nov dnevni tečaj za marko, tako, da je zdaj 100 din vrednih 441,20 marke. Novi tečaj je že začel veljati za vsa plačila v plačilnem prometu s tujino, ki jih je treba opraviti v nemških markah.

■ Predsednik novozelandske vlade Holyoake je v parlamentu sporočil, da bodo do konca leta umaknili iz Južnega Vietnama vse novozelandske vojaške enote. Sklep o umiku čet so sprejeli po posvetovanju z vladami Južnega Vietnama, ZDA in Avstralije.

POLITIČNI RAZGLEDI

POVEČANJE NAPETOSTI

Minili so časi, ko je poletje veljalo za čas »kislh kumaric«, ko časopisi niso imeli kaj pisati. Letošnji poletni meseci potekajo v naraščanju napetosti na svetu.

Na vietnamskem bojišču se položaj bistveno ni spremenil, ameriški predsednik Nixon pa si je s spektakularno napovedjo, da pojde v Peking, dal nekaj odloga za sprejem ali zavrnitev zadnjih mirovnih predlogov začasne revolucionarne vlade Južnega Vietnama.

Severna Irška je že nekaj tednov spet v plamenih in krvi. Nekateri francoski komentatorji primerjajo vojno v tej deželi z alžirsko vojno. London je poslal vojsko na Severno Irsko, toda uprli se ji niso samo katoliški demonstranti, marveč tudi prepovedana Irška republikanska armada (IRA), katere cilj je izzvati 15.000 britanskih vojakov k povračilnim ukrepom. Napetemu položaju je pripomogla tudi gospodarska kriza: Severna Irška je gospodarsko najbolj zaostali del Velike Britanije, v njej je odstotek brezposelnih najvišji, nihče ne ve več vlagati in turistov ni. Če ministrski predsednik Faulkner ne bo mogel ukrotiti desničarskega krila protestantske stranke, potem Heath ne bo mogel storiti drugega, kot da bo zaigral na zadnjo karto: strmoglaviti vladno v Ulstru, odpraviti ustavo in uvesti neposredno oblast Londona.

Kriza na Bližnjem vzhodu se je v zadnjih mesecih sprevrgla bolj v krizo arabskega sveta kot v nasprotje med arabskimi državami in Izraelom. Po neuspešnih vojaških udarih v Maroku in Sudanu ter obračunu jordanske armade s palestinskimi osvobodilnim gibanjem je nastal položaj, katerega rešitve ni mogoče napovedovati za bližnjo prihodnost.

Najhušja nevarnost vojne je zdaj v Aziji, in sicer med Indijo in Pakistanom. V Pakistanu so pred dnevi začeli soditi vzhodnopakistanskemu voditelju Šejku Mudžiburju Rahmanu, ki ga je predsednik Jahja Kan že vnaprej obsodil na smrt. Njegova obsodba na smrt pa utegne biti iskra v sodu smodnika. Tako Indija kot Pakistan sta pripravljena na vojno (pri čemer si je Indija zagotovila pomoč Sovjetske zveze, Pakistan pa računa na Ljudsko republiko Kitajsko). Po mnenju indijskih vodilnih krogov je vojno mogoče preprečiti le s proglasitvijo neodvisnosti Vzhodnega Pakistana ter osvoboditvijo Rahmana. Osem milijonov beguncev, ki so v štirih mesecih pribežali iz Vzhodnega Pakistana, so strahotno breme za Indijo, poleg tega pa jedro gverilskega gibanja. Bengalcij odhajajo z indijskega ozemlja in z indijskim orožjem v rokah na vzhodnopakistansko ozemlje ter izvajajo sabotažne akcije. Surova represija Kanove vojske je baje terjala že 300.000 žrtev, zato je jasno, da se begunci nočejo vrniti v domovino. Jahja Kan pa je izjavil: »Če se bodo bengalski partizani, ki prihajajo iz Indije, polastili le peči pakistanskega ozemlja, bomo imeli njihovo dejanje za indijsko agresijo. Indijo bomo napadli z vseh strani. Totalna vojna z Indijo je zelo blizu.« Zato ni čudno, če v Indiji veliko govorijo o študiji, ki jo je podpisal direktor Indijskega inštituta za državno obrambo Subrahmanijam in katere bistvene značilnosti so tele: razmere v Vzhodnem Pakistanu vodijo Indijo v politični polom in go-

spodarsko katastrofo. Zato je vojna neizogibna, vendar bi morala biti hitro končana. Sprožili naj bi jo po munsunih v novembru, ko bodo ceste suhe tako na vzhodu kot na zahodu. Indija ima sredstva za zmago: ima trikrat toliko vojakov kot Pakistan, trikrat toliko tankov, topov in letal. V spopadu bi utegnili izgubiti 40.000 mož. Ko pa bi zima zaprla prehode čez Himalajo, LR Kitajska ne bi mogla več posredovati.

Da bi bil vtis o vročem poletju 1971 še popolnejši, dodajmo seznam tako imenovanih »pozabljenih vojn« za katere se svet ne meni ali pa zares ne ve zanje:

V Čadu se je leta 1965 začel upor Arabcev s severa proti črnški in krščanski večini na jugu. V spopadeh je zaplenjenih 1.200 upornikov zoper 7.000 vojakom redne vojske, ki jim pomaga okoli 2.000 Francozov. Doslej je vojna terjala 250 mrtvih na vladni strani ter 3.000 med uporniki.

Portugalska bije kolonialno vojno v Gvineji, Angoli in Mozambiku, ki se je v prvih dveh deželah začela leta 1961, v tretji pa leta 1964. Zoper 25.000 upornikov je Portugalska poslala nad 130.000 mož redne vojske. Po portugalskih trditvah naj bi izgubili na leto kakšnih petsto vojakov, pobili pa naj bi nekaj tisoč borcev za osvoboditev.

Leta 1963 se je črnška in krščanska manjšina na jugu Sudana uprla arabski večini. Gre za boj za enakopravnost, toda kartumski režimi so ga spremenili v pravi genocid. Nad 6.000 upornikov so poslali 14.000 vojakov. Številke o izgubah niso znane, najbrž pa so hude. V sosednje države je doslej pobegnilo okoli 250.000 črncev z juga Sudana.

Od leta 1965 že traja spopad med Fronto za osvoboditev Eritreje in etiopsko vlado. Kakšnih 2.000 upornikov se vojskuje z desetkrat močnejšo vladno vojsko. Po podatkih fronte naj bi vladne enote izgubile 15.000 mož, sami pa 2.000.

V Omanu so se nekatera plemena iz Dofarja uprla sultanu že leta 1965, pri tem pa jih podpira Južni Jemen. Nasproti si stojijo kakšnih tisoč upornikov in 1.500 sultanovih vojakov. Izgube na obeh straneh so baje majhne.

V zahodni Bengaliji se od leta 1967

Šejku Mudžiburju Rahmanu grozi smrtna kazen

bojujejo med seboj različno pobarvani komunisti (maoiisti, marksisti-leninisti, prosovjeti), skupaj pa zoper vladno. Letos je bilo vsak dan do deset političnih umorov.

Od leta 1948 že trajajo na severovzhodu Burme spopadi med vlado in prokitajsko usmerjenim plemenom Kaših. Upornikov je približno 3000. Na jugovzhodu Burme se vladni vojaki bojujejo s plemenom Karen in Mon, ki so na strani nekdanjega premiera U Nuja. Boji so se začeli lani, v njih pa sodeluje okoli 5000 mož. Izgube niso znane.

Tajlandska (od leta 1965) in malezijska vlada (od leta 1948) skušata zatreti upor komunistov. V Tajlandu je upornikov kakšnih 5000 v Maleziji pa 1500. Žrtve niso števile.

Na Filipinih vlada že od leta 1946 ne more zatreti Hukov (pripadnikov prepovedane KP), od leta 1969 pa se otepa z maoisti Nove ljudske armade. Gre za nekaj sto gverilcev.

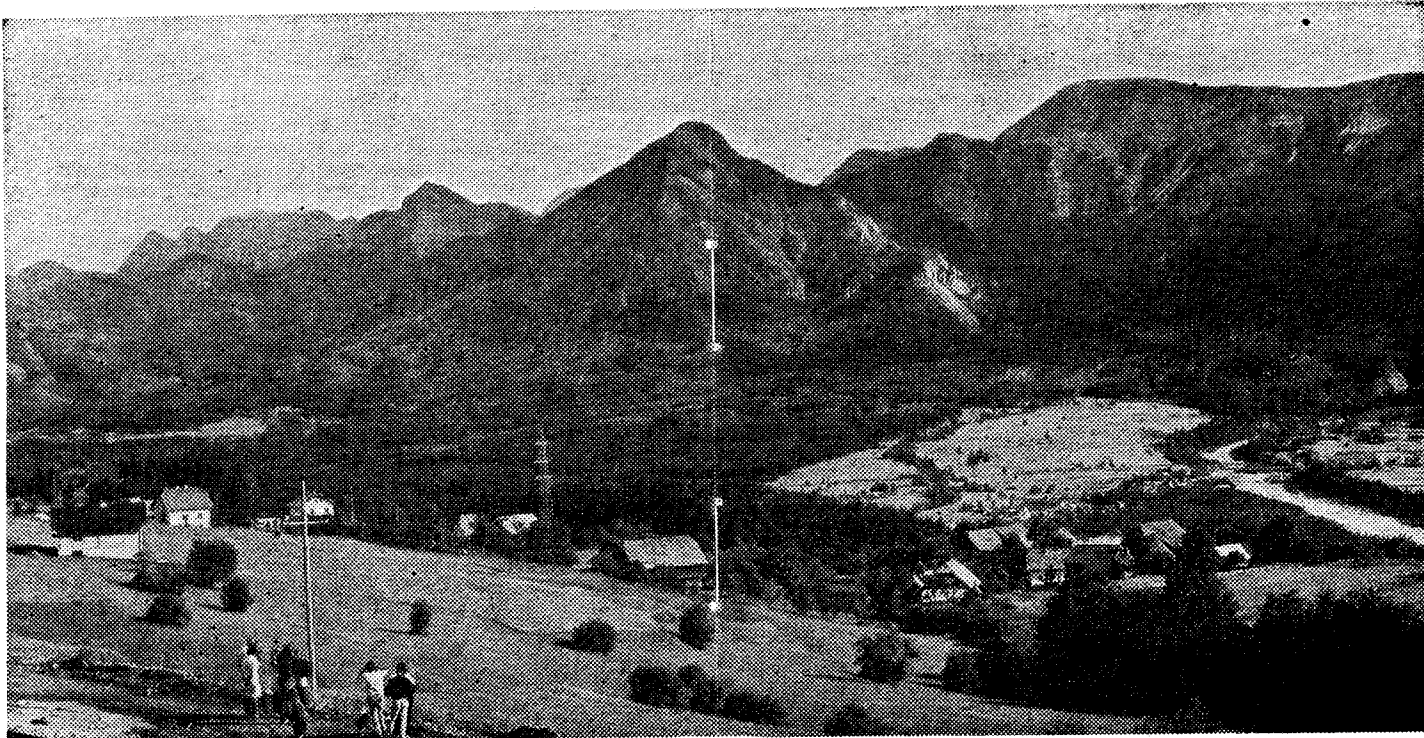
Na Borneu se komunisti bojujejo z vojaki malezijske in indonezijske vlade, in sicer od leta 1963. Spopadi so terjali nekaj sto mrtvih.

KOMENTATOR

VSAK TEDEN ENA ...

— Težko je danes živeti s sedemdesetimi tisočaki na mesec ...
— Vidiš, jaz si kaj takega pa niti predstavljati ne morem!

Pogled na Rož z okolice Bilčevsa. Rož je del Koroške. Nemci so ga preimenovali v Rosental. Zdaj nekateri naši pisce pišejo o Rožni dolini, kar pa je dobeseden prevod iz nemščine in zato huda napaka. V ozadju Karavanke. Tam čez so na Koroško že od srede 1942 prihajali partizani

Nova skrunitev grobov padlih

Ko se je vojna končala, so ozemlje sedanje republike Avstrije zasedli zavezniki. Zahodni del Angleži in Američani, vzhodni pa čete Sovjetske zveze. Kaj kmalu se je začela »hladna vojna« in bivši nacisti so postali nujni zavezniki, zlasti zahodnih sil. Ti so zdaj pod novimi pokrovitelji znova dobili priložnost za maščevanje nad nekdanjimi nasprotniki, nad raznimi levicariji in demokrati, predvsem pa nad partizani. Slovenci, kot del naroda, ki je v ogromni večini sodeloval v protifašističnem boju, so bili prav tako znova pod hudim pritiskom. Posebno še, ker so jih dolžili navdušenja za Jugoslavijo in s tem za socialistični družbeni red.

Res je, da so zahodni zavezniki kaznovali del nacistov, predvsem takih, ki so bili že preveč razvpiti zaradi svojih hudodelstev. Toda manj znani in tisti, ki so iz ozadja vplivali na somišljenike ter jih pošiljali v žerjavico po kostanj, so ostali. Še več. Pod novimi gospodarji so se okrepili in opomogli, zlasti pa obogateli.

Okupatorji so zapustili Avstrijo, položaj Slovencev se je v nekaterih ozirih poboljšal, pa tudi nekdanjih partizanov niso več tako preganjali, saj je Avstrija preglasila nevtralnost. Stari nacisti pa so ostali, ostal je tudi njihov vpliv.

Marsikdaj je bila oblast proti njim brez moči, ker so večje izrabljali zakone v svoj prid.

Prav v teh krogih pa lahko iščemo pobudnike in organizatorje raznih protislovenskih in protijugoslovanskih izgedov, ki se ponavljajo že ves čas po

porazu nacistične Nemčije, zadnje čase pa so se nenadoma spet pomnožili.

Ko iščemo vzroke za tak porast, ne moremo mimo zahtev Slovencev, naj Avstrija vendarle že izpolni svoje obveznosti do njih kot do manjšine. Te obveznosti ji nalaga državna pogodba, sklenjena pred koncem okupacije zaveznikov. Pa tudi vsa splošno znana in pri vseh civiliziranih narodih sprejeta načela o pravicah človeka, uzakonjena z deklaracijami Združenih narodov. Te pravice, ki jih zahtevajo Slovenci, zahteva povsem upravičeno tudi Avstrija za pripadnike avstrijske manjšine, živeče v Italiji. Torej bi nekdo lahko spet povsem upravičeno svetoval Avstrij, naj po meta pred svojim pragom.

Povsem zanesljivo lahko sklepamo, da so zahteve Slovencev vzrok za okrepitev delovanja nacistov kot zakletih sovražnikov enakopravnosti narodov. Ti krogi vidijo v enakopravnosti in bratškem sožitju obeh narodov na Koroškem svoj poraz. Zato zahtevajo, naj bi Slovence držali v podrejenosti še naprej, skrivaj pa tudi že kujejo načrte, kako bi jih povsem zatrli v okviru zakonitosti v sedanji republiki. Stari nacistični klici po pokolu v sedanjem času ne bi vzbudili drugega kot odpor vsepovsod po svetu. Lahko sklepamo, da stari in novi nacisti gojijo želje tudi po takem načinu urejanja narodnostnega vprašanja na Koroškem.

Toda za zdaj se pojavljajo nacisti s predvsem »praktičnimi« vprašanji. Na primer, da pomeni učenje slovenščine za otroke samo dodatno obremenitev, da so slovenski napisi nepotrebni, ker

vsi znajo nemško, bili pa bi dragi, da so dvojezične šole drage itd.

Vsakdo, ki skuša drugega zatirati, pa nima moči, da bi ukrepe razširil na množico, se najprej loti nasilja nad najbolj zavednimi in razgledanimi nasprotniki. Zato tudi na Koroškem velja divja jeza starih in novih nacistov spominom na protifašistični boj med zadnjo vojno, ko so posebno koroški Slovenci množično sodelovali v narodno-osvobodilni vojski Jugoslavije.

Jeseniško-bohinjski odred med umikom s Koroške na cesti med Maloščani in Koroškim sedlom sredi maja 1944. V ozadju Dobrač.

OB TABORNEM OGNJU

PREPROŠČINA ALI IZZIVANJE?

Ceprav nas v današnjem razgibanem času domala nobena modna muha ne more več presenetiti in tudi ne še tako drzni modni krik, ki mu z lahkoto poalega naša mladina, je to, kar zadnje čase vse bolj pogosto srečujemo pri nas, resnično že prešlo vse meje dopustnega. To niso več zgolj modne muhe in navadna ekstravaganca mladih, reklo bi se, navihni objestnežev, marveč odkrito podcenjevanje človeškega dostojanstva in nedopustljivo žaljenje naših ljudi.

Vse pogostejše smo priče, posebno v mestih in turističnih krajih, ravnodušnega razkazovanja vseh mogočih oznak, napisov in podob na srajcah, majicah, jopičih, hlačah in celo pokrivalih nekaterih mladih ljudi, med katerimi je žal vedno več tudi naših mladeničev. Le-ti želijo na vsak način posnemati vrstnike iz sosednje Italije, od-

koder izvira ta »moda« za katero pa nedvoumno lahko trdimo, kakšen namen ima. Ti mladeniči, bodisi tuji bodisi naši, za katere nismo gotovi, ali se ponajajo, ker so tako vzvišeni in pametni ali pa se resnično ne zavedajo, kako navni so, vzbujajo upravičeno začudenje in nemalokrat celo ogorčenje javnosti, pa vendar nemoteno izvajajo, ne da bi jih kdo vprašal, kaj pravzaprav predstavljajo. In vse to se dogaja pri nas v okolju in v družbi, za katero pravimo, da je globoko humana, miroljubna in nenazadnje tudi civilizirana.

Sodeč po njihovih sivih, zeleno-rjavih in drugih vojaških srajcah z vidnim oznakami »US ARMY«, nekateri imajo celo ameriške vojaške oznake činov in vrste vojske, bi nepoučen opazovalec lahko je odeli v dvome, če nima pred sabo Yankeeja, ki se je pozabil preobleči, ali pa ameriškega vojaka, nastanjenega kje na zahodu, ki še ni utegnil kupiti civilne srajce. Morda bi celo pomislil na dezerterja z vietnamskega bojišča — kdo ve?

V bližnjem Trbižu, Vidmu, Trstu in drugih obmejnih italijanskih mestih, kamor zahaja največ naših ljudi, ni nobena rekdost videti tudi kljukaste križe, tašiste in podobne kakšnega proslulega »vodje« na majicah in suknjičih. Tamkajšnji trgovci hladnokrvno ponujajo takšno robo, kot vsako drugo, tudi našim kupcem, resda z manj uspeha kot domačim, pa vendarle pridobijo kakšnega, ki se ne more odreči skušnjavi.

Zaloge tega blaga, ki privabljajo tudi naše navneže, niso nič drugega kot dobro preračunana

propaganda, med katero poleg omenjenih napisov, oznak in podob zavzemajo vidno mesto risbe ameriških vojakov v naskoku (kajpak v boju s partizani v Vietnamu), letal, ki sejejo bombe, tankov, ladij, in drugih ameriških orožij v akcijah — jasno je, kje.

Najbrž ni težko uganiti iniciatorje te »najnovejše mode« in namen te »modne muhe«. Veliko težje pa je uganiti in razumeti, kaj je nadomestilo miselnosti in ponos tistih mladih fantov, ki na takšen način za svoj denar razkazujejo in propagirajo na lastnem telesu nekaj, kar je večini normalnih, civiliziranih ljudi odurno, ponižujoče in nečloveško. O tem bi kazalo razmisliti in učinkovito ukrepati tako v šolah in družbenih organizacijah, kot tudi v družinah, seveda ne s prisilnimi ukrepi, temveč z odkrivanjem resnice in pojasnjevanjem tega, kar je človeku najsvetejše, kaj so svoboda, mir in srčna kultura.

In končno, ali morajo naši mladi ljudje, v katere globoko verjamemo, Am zaupamo in od katerih pričakujemo, da bodo jutri prevzeli na se breme naše skupne prihodnosti res koga posnemati? Enaki v preproščini duha in navnosti? V izzivanju čustev svojega ljudstva? V grobem in nedopustnem kršenju pravic vietnamskega naroda, ki ob splošni podpori vsega naprednega človeštva bije neenak boj za obstanek? O tem naj razmislijo tisti redki mladeniči, ki so se spustili na nivo »papagajev«. Morda jih bo sram?

JOST ROLC

DOPISNIKI NAM POROČAJO

CERKNICA

DIAMANTNA POROKA

DIAMANTNA POROČENCA FRANC CASERMAN IN ŽENA IVANA S SINOM STANKOM IN HČERKO FRANCKO ZNIDARSIC

Cerknica je letos priča izredno redkega dogodka — 60-letnice poroke zakoncev Caserman: 87-letnega Franca in njegove 80-letne žene Ivane. Ob tem pomembnem jubileju so slavljenca izrekli voščilo. Zlasti, da bi še dolgo živela v svobodi, ki je tudi sad njunega življenja ter žrtev padlih sinov, partizanov.

Jubilant Franc se je rodil leta 1884 v kmečki družini. Leta 1905 je skrivaj odpotoval v Ameriko za zaslužkom. Po dveh letih se je vrnil, vendar je kmalu spet odpotoval čez morje. Tri leta je giral v tujini, nakar si je s pristradanim denarjem kupil malo kmetijo. Leta 1911 se je oženil z 20-letno Ivano Lančman. Kmalu sta se rodila hčerka in sin. Oče je moral spet v Ameriko za zaslužkom. Po prvi svetovni vojni, leta 1920, se je dokončno vrnil v domovino. Družina je nadalje naraščala — rodili so se trije otroci. Ko pa so doraščali, so morali drug za drugim zapuščati dom.

In že se je začela druga svetovna vojna. Okupator se ni zasedel Cerknice, ko je sin France že zbiral vojaški material po opuščeni »Rupnikovi« obrambni črti. Ni bilo še OF in ne navodil o smotrnem odporu, ko je France že iskal somišljenike in sodelavce. V očetovi hiši so se shajali aktivisti, kakršna sta bila France Popit-Jokl in Ivan Novak-Očka. Tam so tudi sprejemali v partijo najboljše aktiviste, prav tako pa v SKOJ in OF. Ves dom Casermanovih — hiša in gospodarska poslopja, je bil zbirališče ter skladišče vojaškega materiala. Od tam so ga pošiljali partizanom na Kožljek. Zakonca Caserman sta tudi sama pomagala, kolikor sta mogla. Še zdaj oče Franc pravi: »Kaj bi bilo z nami, če ne bi tako delali!«

Slavljenca je vojna zapustila tudi mnogo bridkosti. Sin Franc bi kmalu postal žrtev izdajalca, ki je privedel Italijane, ko je France nalagal zaboje na voz, da jih odpelje na Kožljek. Toda France se je rešil, ker ga prvi strel ni zadell; ušel je in med begom prebrel rokav Cerkniškega jezera, da je prispel do Rakovške čete. Bil je po raznih enotah leto dni, končno pa je postal komisar Gradnikove brigade. Padel je novembra 1943 pri Dolenji Trebuši. Njegov brat Lojze se je že junija 1942, ko mu je bilo komaj 18 let, uvrstil med borce na Primorskem. Marca 1943 so ga ra-

njenega ujeli Italijani. Zverinsko so ga mučili. Umrl je na Matajurju. Delo bratov sta nadaljevala skojevka Francka in najmlajši brat Stanko, ki mu tedaj ni bilo niti 12 let. Prav tako sta oče in mati še nadalje podpirala osvobodilni boj. Okupator ju je pogosto zasliševal, bila sta tudi nekaj časa zaprta.

Po vojni je oče sodeloval prav povsod, kjer je bilo treba poprijeti, zlasti pri obnovi Cerknice, v zadružništvu itd. Prispeval pa je tudi mnogo s svojimi bogatimi življenjskimi izkušnjami in značajnostjo.

Se na mnoga leta v zdravju in zadovoljnosti!

DRAGA

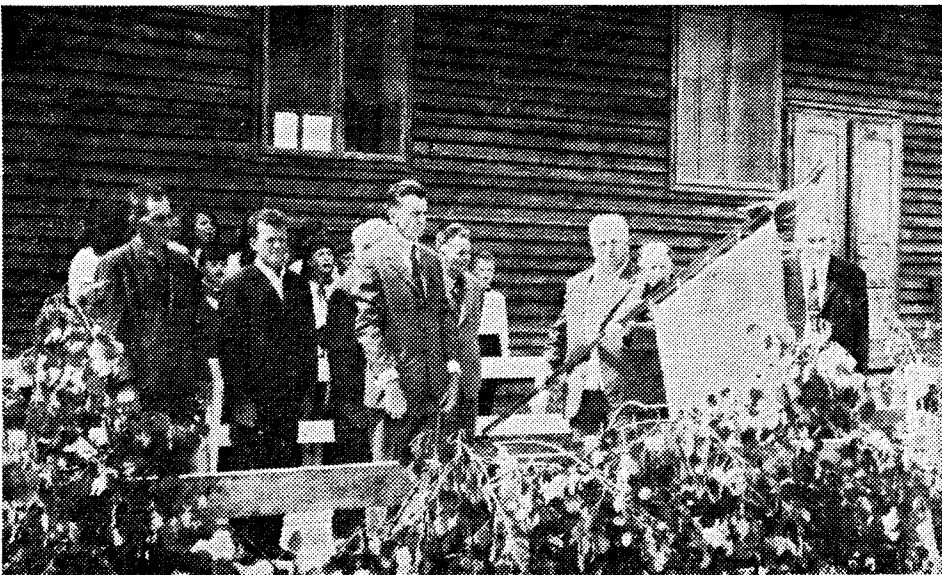
DRAGARSKA DOLINA OB JUBILEJU VSTAJE

Združenje borcev NOV Draga — ki zajema vasi Lazec, Podpreska in Draga pri Loškem potoku — je na dan borca razvilo svoj prapor ter z lepo slovesnostjo proslavilo 30-letnico ustanovitve OF in začetek vstaje slovenskega naroda. Prireditve so se udeležili številni bivši borci, domačini, mladina in povabljeni gosti.

Slovesnost je začel Franc Ješelnik, predsednik ZB. Udeleženci so z minuto molka počastili spomin žrtev fašizma — padle borce, internirance in druge.

čili streli partizanskih pušk in strojnice. To je bil klic na splošno vstajo; fantje in možje so odšli v gozdove, ne glede na to, ali so imeli orožje ali ne, ter se uvrščali v partizanske enote. Karabinjerji z italijanskimi učitelji vred so pobegnili v Cabar.

Dragarska dolina je postala majhno svobodno ozemlje; na njem so se tudi že porajali prvi zametki ljudske oblasti. Okupator tedaj na to svobodno ozemlje ni več prihajal, če izvzamemo

Narodni heroj Jože Boldan—Silni razvija prapor ZB NOV Draga

Slavnostni govornik Jože Boldan-Silni je opisal, v kako težavnih razmerah se je začel razvijati odpor proti fašističnim zavojevalcem. Položaj Slovencev v tistem, zdaj že precej odmaknjenem času je bil v Dragarski dolini, med takakoimenovani Kočevarji kaj žalosten. Ti ljudje so pijani od hitlerjevih zmag prirejali nacistične zборе in parade ter kovali naklepe proti Slovincem. Pod vplivom nacistične propagande so se odločili, da se bodo preselili, toda živeli so v prepričanju, da se bodo še vrnili ter obračunali z našim ljudstvom. Njihov odhod konec 1941 je pomenil dokončno odločitev v dolgotrajnem narodnostnem boju.

Fašistični okupator je po teh dogodkih začel z navidezno vljudnostjo zahrbtno pripravljati svoje črne naklepe. Italijanska družba »Emona« je prevzela vse imetje odseljenih Kočevarjev. V šole so prišli italijanski učitelji. Okupator je skušal uresničiti svoj velik program, tako da bi tudi naša dolina postala »terra italianissima«. V računih se je seveda zmotil, ker ni računal z zavestjo našega ljudstva.

Naše ljudstvo je bilo tedaj sicer v hudi negotovosti, toda ljudska pest se je odločno stisnila in upanje v srce ni ugasnilo. Že julija 1941 je bil v Dragi kot središču teh krajev ustanovljen prvi narodnoosvobodilni odbor pod vodstvom Pera Ožbolta (bil je spomeničar in ga ni več med živimi). Začele so se organizirane priprave na vstajo, tako rekoč pred očmi okupatorja in njegovih pomagačev, Kočevarjev (ki so se, kakor rečeno, odselili šele konec leta). Po odselitvi Kočevarjev so priprave napredovale še bolj sproščeno. Med živahnimi pripravami je minevala zima 1941/42. Okupator se ni čutil nikjer več varnega, saj so že pokali partizanski streli. Začel je vohljati in uvajati razne omejitve, zaplenil je radijske sprejemnike, prepovedal vožnjo s kolesi, zaplenil celo smuči itd.

Dne 19. aprila 1942 so v naši sosesčini, v Tatinski Dragi pri Majerju, po-

dva vdora močnejših italijanskih enot. Pri vdoru 6. junija 1942 je bila požgana vas Draga. — Kmalu potem pa se je začela velika ofenziva, imenovana »roška«, med katero se je okupator z največjo surovostjo izdijal nad našim ljudstvom. Noč za nočjo je žarelo nebo nad gorečimi vasm. Italijani so odgnali v izgnanstvo na Rab vse prebivalstvo iz vasi Stari in Novi kot. Njihove domove so oropali, ostanek pa je požrl ogenj. Po vaseh so pobirali moške, vmes so bili tudi starčki in mladoletniki, izmed njih so izbirali talce in jih streljali... Dragarska dolina je plačala za svojo svobodo velik krvni davek. Izmed približno 850 prebivalcev, kolikor jih je ostalo po odselitvi Kočevarjev, je dalo življenje za svobodo kar 167 ljudi. Med njimi je bilo 31 talcev, 19 padlih borcev, 117 pa jih je pomrlo po raznih taboriščih. Interniranih je bilo 390 prebivalcev. Potemtakem je dal življenje za svobodo skoraj vsak četrti prebivalec Dragarske doline.

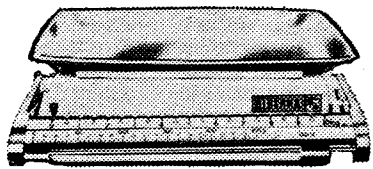
S ponosom lahko poudarimo, da naše ljudstvo kljub tako strašnemu nasilju ni omahovalo, marveč je sledilo svojemu vodstvu do osvoboditve in ustvaritve pravičnejšega družbenega reda.

Po vojni so se naši ljudje z vso vne-mo posvetili trdemu delu in naredili, kar je pač bilo mogoče. Vendar marsičesa še nismo mogli napraviti, tako da v Dragarski dolini precej zaostajamo za mnogimi drugimi kraji.

Po slavnostnem govoru je Jože Boldan-Silni, narodni heroj, razvil prapor. Poudaril je, naj nam bo prapor trajen spomin in naj opozarja še pozne rodove na svetle zglede, kako se je treba bojevati za svobodo ter kako naj naši nasledniki nastopajo pri uresničevanju zamisli o vseljudski obrambi. Prapor je prevzel praproščak Stane Dulmin.

Po slovesnosti so udeleženci med tovariškimi srečanjem obujali spomine na slavne dni našega boja.

FRANC KALIČ

kuhinjska
tehtnica

LIBELA-CELJE

Rešitev križanke 'CASINO' štev. 8

Vodoravno: OTOMANA, ROPOTEC, STANAR, PORTOROŽ, CENA, LADO, AT, OKA, HP, OSAMA, GS, TD, OAZA, MIKADO, ILIR, TLAK, RMAN, SAD, JUR, BEARA, ODURNOST, AHAC, KOLCA, PILA, KIRKA, IRAK, EST, SENEKA, IKA, ZIJALA, TA, ARAT, PIRAN, ATAL, LIKER, LAMA, ATO, IKRA, VEKA, ATI, UTA, NADLOGA, AS, METODIKA, AL, ISTRAN, SS,

AR, SONANT, KOJA, EMONEC, AON, LA, KOVAČI, DROGA, KVAR, TAT, ITRIJ, AI, RAMO, MRK, ATLET, TUNEL, OBALA.

Nagrade prejmejo: Dolores MAROLT, Nazorjev trg 3. Koper, žensko ročno uro Darwil-Lady, Rudi FATUR, M. KRISTAN, Pokljukarjeva 13. Ljubljana — brezplačen letalski prevoz na progi Brniki-Beograd in nazaj, Ludvik

PERKO, C. Hermana Debelaka 15, Hrastnik — brezplačen letalski prevoz na progi Brniki-Beograd in nazaj, Viljem Jaklič, Mestni trg 17. Ljubljana, prejme zbirko knjig založbe »Borec«, in Marica FAKIN, Škrbina 31, Komen — zbirko knjig založbe »Borec« iz Ljubljane.

Nagrade bomo poslali po pošti. Tisti, ki so nagrajeni z brezplačnim letalskim prevozom do Beograda in nazaj, naj počakajo na obvestilo Inex-Adriaavioprometa, kdaj bodo lahko potovali. Tovariša Faturja iz Ljubljane pa prosimo, naj se zgleda na upravi TV 15 v Beethovnovi ulici 10 v Ljubljani.

UTRINKI IN ODMEVI

JUBILEJ MICE ŠLANDROVE

Predvojna revolucionarka in borka NOV Mica Šlandrova je te dni praznovala svoj šestdeseti rojstni dan. Ob tako pomembnem prazniku je prav in potrebno obrniti pogled v preteklost in bežno preleteti življenjsko pot jubilantke.

Mica Šlandrova je po rodu iz Prebolda v Savinjski dolini in članica družine Šlandrovih, ki je dala pet revolucionarjev in borcev, od katerih so štirje padli v NOB in med katerimi je tudi narodni heroj Slavko Šlander.

Leta 1938 je postala članica KPS in v letu 1940 je že bila sekretarka okrožnega komiteja KP v Celju. Ker pa jo je zaradi aktivnega dela v KP začela zasledovati policija, je morala že isto leto v ilegalo. Postala je kurirka politbiroja CK KPS. Kmalu so jo aretirali in zaprli. Ker niso imeli za njeno delo v KP pravih dokazov, so jo po osmih mesecih mučenj in neštetihi zasliševanj izpustili.

V začetku fašistične okupacije naše dežele je vodila ilegalno partijsko tiskarno v Ljubljani. Toda že v decembru 1941 so jo zaradi izdaje skupaj z nekaterimi drugimi člani vodstva KPS aretirali. Zelo so jo mučili. Zaradi hudih poškodb so jo morali iz zapora prenesti v bolnišnico, od koder se ji je pomladi leta 1942 ob pomoči aktivistov posrečilo zbežati in oditi v partizane.

Težko in skoraj nemogoče bi bilo naštevati vse njeno delo in njena junaštva, ki jim je bila pobudnica in sodelavka. Ne smemo namreč pozabiti, da je bila komisarka prvega in pozneje tretjega bataljona Tomšičeve brigade, ki sta oba dosegla mnoge pomembne uspehe v takratnih bojih proti italijanskim fašističnim okupatorjem. V letu 1943 so jo poslali na politično delo v Belo krajino, kjer je postala članica okrožnega komiteja KPS in bila zadolžena za delo med tamkajšnjimi ženskami. Pozneje je odšla na Štajersko, kjer je bila članica pokrajinskega komiteja KPS. V zadnji zimski ofenzivi je bila hudo ranjena in je osvoboditev dočkala v bolnišnici.

V povojnih letih srečamo Mico Šlandrovo v prvih vrstah neutrudljivih družbenopolitičnih delavcev. Bila je večkrat ljudski poslanec, kot članica glavnih odborov OF, AFŽ, Zveze borcev in Zveze vojaških vojni invalidov je v

vseh odborih aktivno delala. Posebno se je izkazala pri delu v raznih komisijah. Tako je dolga leta, do ustanovitve Zveze združenj borcev predsedovala komisiji za pomoč otrokom padlih borcev in komisiji za pomoč težkim invalidom pri republiškem odboru Zveze vojaških vojni invalidov.

S pravo naklonjenostjo in širokim poznavanjem ljudi je s svojim delom v navedenih odborih in komisijah, predvsem pri ZVVI, veliko pripomogla k stvarnemu presojanju potreb in pravičnemu razdeljevanju pomoči, kar je bilo v tistih časih ne samo koristno, marveč tudi nujno potrebno.

Številnim čestitkam, ki jih je Mica Šlandrova prejela v teh dneh, se z iskrenimi željami pridružujemo tudi mi!

V. M.

NA OBRONKIH KOLOVRATA

Na obronkih Kolovrata nad sotočjem Soče in obmejne rečice Idrije so prijazna naselja, ki so v minuli vojni dajala partizanskim enotam prav vse, kar so premogla. Iz njih je stopilo v partizanske vrste tudi precej domačinov. Na domovih so ostali le starejši in dekleta ter žene z otroki. Domačini so pomagali borcev kot kurirji, obveščevalci in terenci. Čez Kolovrat je pri Hlevniku general Jaka Avšič 10. maja 1943 popeljal brigado v Beneško Slovenijo, da se je potem tudi tam razvnela narodnoosvobodilna vstaja. Med prvo svetovno vojno je bil tu znani kobariški preboj, ki se je začel pri Volcah Takrat se je tam bojeval kasnejši nemški feldmaršal Rommel. Na obe vojni spominjajo številna znamenja, pa tudi ostanki nekdanjih utrdb in vojaških cest. Te kraje radi obiskujejo vojni veterani iz I. svetovne vojne in bivši borci ter aktivisti NOB.

Kolovrat si delita novogoriška in toliminska občina. Na goriškem delu skrbita za krajevne potrebe ob razumevanju občinske skupščine Nove Gorice krajevni skupnosti Kambreško in Lig.

Svet krajevne skupnosti Kambreško je 7. t. m. priredil graničarjem bližnjih obmejnih stražarnic prisrčen sprejem, da se jim je tako zahvalil za veliko pomoč: za napeljavo vodovoda na Srednjem so pri izkopu opravili delo v vrednosti okrog 3000 din. V imenu sveta se jim je zahvalil domačin Emil Strgar, v imenu skupščine občine Nova Gorica pa odbornik, nekdanji borec NOV ing. Jože Biteznik.

Vaščani so na zboru volivcev začeli

boru ZZB NOV in pozneje strokovni sodelavec pri obalnem odboru ZRVS. Zlasti se je odlikoval v krajevni skupnosti v Semedeli. Med drugim je bil tajnik moškega pevskega zbora v Kopru. — Vsem nam bo ostal v spominu kot zgleden borec za socializem!

FRANC DOBOVŠEK-ZDENKO

Dne 30. julija smo ga na ljubljanskih Zalah položili k večnemu počitku. Rodil se je pred 44 leti v Stožicah v Ljubljani, v revni delavski družini. Kot napreden dijak se je že jeseni 1941 vključil v OF, maja 1942 pa je kot petnajstletni deček odšel v Jankov bataljon II. grupe odredov. Po ustanovitvi Tomšičeve brigade ga najdemo v njenih vrstah. Pozno jeseni 1942 je bil premeščen v Šerzerjevo brigado, kjer je ostal skoraj do konca vojne. Udeležil se je tudi pohoda 14. divizije na Štajersko. Nazadnje je bil pomočnik političnega komisarja brigade. Soborci so ga zelo cenili kot pogumnega človeka in dobrega tovariša.

Po vojni je ostal v JLA in dosegel nazadnje stopnjo polkovnika. Služboval je po vsej Jugoslaviji. Tudi v vojski si je pridobil spoštovanje tovarišev. Poleg svoje službe je delal tudi v mnogih organizacijah, predvsem pa v ZZB in pri tabornikih. Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Skupina graničarjev, ki pomagajo graditi vodovod na Srednjem

tek leta sklenili, da bodo s krajevnim samoprispevkom napeljali vodovod; vodo bi dobilo še bližnje naselje Avsko in mogoč bi bil priključek na odcep do naselja Pušno. Približno poldrug kilometer jarka za vod so izkopali domačini in vojniki, prvi in drugi polovico. Upajo, da bo voda pritekla že pred zimo ali najpozneje prihodnjo pomlad. Vodovod bo dajal vodo med drugim tudi šoli in stražarnici. Poslej bodo lahko mislili tudi na razvoj turizma, za kar so ugodni pogoji predvsem spricho naravnih lepot in krajevnih znamenitosti s spomini na obe svetovni vojni. Delo za napeljavo vodovoda so podprle tudi delovne organizacije. Podpora je obljubila še anhovska tovarna salonita; v tej tovarni dela precej nekdanjih borcev iz vsi pod Kolovratom.

Se pogled v partizanski Lig!

Tu je krajevna skupnost v sodelovanju s soškim gosrdnim gospodarstvom obnovila že 40 let opuščeno vojaško 7 km dolgo cesto Kanal—Čolnica—Lig. Cesta je domačinom skrajšala pot do delovnih mest v Kanalu in Anhovem za 10 km, iz Čolnice pa celo za 13 km. To cesto so po prvi svetovni vojni nekaj let uporabljali za dovoz gradiva za obnovo med vojno razdejanih naselij, pozneje pa so po nji vozili drva iz gozdov. Med veliko gospodarsko krizo v tridesetih letih pa je nekdo razstrelil dva mostička in se polastil železnih nosilcev (traverz). Cesta potem ni bila več prevozna. Med dandanašnjo motorizacijo ceste ni nogoče več pogrešati. Upanje je, da bo mladina zaradi zboljšanih življenjskih razmer, spricho vodovoda in boljšega prometa, rajši ostajala v domačih krajih. Nedvomno pa tu poslej upravičeno pričakujejo tudi več gostov. Naj omenim še, da je nad Livkom na razgledni vzpetini (885 m) vabljiv smučarski ali planski dom, odprt vse leto.

JUST PERAT

LEP IZLET

Združenje borcev NOV Rateče—Planica je po številu članstva med najmanjšimi v jeseniški občini. Letošnji novi odbor si je zastavil nalogo, poživeti dejavnost združenja. Med drugim je bil na programu izlet po Dolenjskem in Štajerskem. Udeležili so se ga razen članov, tudi drugi vaščani, zlasti mladina.

Na potovanju smo spoznali številne kraje (Turjak, Žužemberk, Novo mesto, Čatež, Brestanica, Celje) in videli nemalo spomenikov iz NOV. Zgodovino narodnoosvobodilnih bojev je izletnikom opisoval tajnik ZB NOV. Izletniki so umeili v Šentjerneju partizanski piknik, kjer so tedaj domačini praznovali 90-letnico gasilskega društva.

Združenju borcev so pomagali omogočiti izlet za gmotno podporo med drugimi tudi društvo upokojencev iz Rateč, SZDL Rateče, občinski sindikalni svet, Jesenice, podjetja »Živila«, »Gorenjka«, Žerjav in Surc (gostilna) in Ljubljana-transport, (poslovne enote Jesenice s popustom za voznino z avtobusom). — Pričakovati je, da bo ZB NOV Rateče—Planica uspešno izpolnilo tudi druge svoje letošnje naloge.

KAVI

PРАВNA POSVETOVALNICA

ODŠKODNINA ZA PROMETNO NESREČO

S. M. Črnomelj

VPRAŠANJE: Vaš brat je bil pred leti povožen pri prometni nesreči in je od takrat invalid. Tožba za odškodnino je trajala štiri leta in je bil krivec obsojen na plačilo ustreznega zneska in mesečne rente. Ta je znašala prvotno 6000 st. din, z novo tožbo ste zahtevek zvišali na 60.000 st. din. Zdaj bi moral vaš brat dobiti za nazaj okoli milijon st. din. Povzročitelj nesreče pa se je zdaj sam oglašil, da je pripravljen za naprej plačevati po 30.000 st. din, za nazaj pa ni pripravljen plačati ničesar, da ne more, in

da bo predlagal obnovo postopka.

ODGOVOR: Kot razumem iz vašega dopisa je postopek za prisilno izterjavo v teku. Zoper povzročitelja in krivca je vaš brat na podlagi sodbe predlagal izvršbo na osebne dohodke. Sodišče mora na podlagi tega odtegovati od njegovih osebnih dohodkov največ eno tretjino, deloma na račun zaostanka, v celoti pa priznato tekočo mesečno rento. Če ima dolžnik kaj premoženja (avto, hišo) lahko predlagate tudi izvršbo na premoženje ali nepremičnine.

IZLET V BENETKE

V dneh 17. in 18. septembra priredi ljubljansko turistično podjetje »Putnik« v sodelovanju s komisijo za zapornike, internirance in deportirance republiškega odbora ZZB NOV Slovenije izlet v Benetke. Izletniki si bodo ogledali tudi nekdanje zapore, v katerih je bilo med zadnjo vojno zaprtih mnogo Slovencev. Zato na izlet še posebno opozarjamo tovarišice, ki so bile politične jetnice v beneških zaporih — in s tem na priloznost, da se po daljšem razdobju zopet srečajo.

Podatke o izletu daje: »Putnik«, Ljubljana, Trg OF 15

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

Imeli smo ljudi

FRANC FORNAZARIČ

Kruta usoda je spet iztrgala iz naših vrst udeleženca NOV in oficirja JLA. — Rodil se je leta 1915 v Lokavcu pri Ajdovščini v kmečki družini. Leta 1928 se je ponesrečil pri eksploziji vžigalnika granate iz prve svetovne vojne: izgubil je tri prste na levici. Kot invalid je bil oproščen vojaščine. Pred vojno in med njo je bil občinski sluga na občini v Ajdovščini do razpada fašistične Italije. Že 9. septembra 1943 se je pridružil množicam, brž ko se je razplamtela splošna ljudska vstaja primorskega ljudstva. Kot prostovoljec so ga sprejeli v 5. bataljon Goriške brigade. Sodeloval je v bojih na goriški fronti. Nato je bil borec, vodnik in namestnik komandirja čete v Idrijskem odredu ter v komandi idrijskega vojnega področja. Nadaljnja pot ga je vodila v štab Idrijskega odreda, končno pa je bil odrejen za pomočnika propagandnega referenta v 17. SNOB »Simona Gregorčiča«. — Po vojni je ostal v JLA. Bil je kapetan I. razreda. Do upokojitve leta 1964 je služboval kot oficir finančne službe. V Kopru je bil sredi družbenopolitične dejavnosti. Bil je tajnik komisije ZROP pri občinskem od-

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

MARIJAN KRIŠELJ:

LISTI IZ VAŠKE KRONIKE

Visoko nad Kranjem, ob glavni cesti na Jezersko... Domačije so tako tesno ob cesti, da si misliš: radovedne so in so zato tu, da bi gledale avtomobile, ljudi, vozove. Skratka, da bi bile priča življenju na cesti...

Sredi vasi ponosen, skoraj malce bahav zvonik, pod vasjo pa živahna reka Kokra... Tam zadaj, niti ne tako daleč — prelep pogled: Storžič, Zaplata, Grintovec, Krvavec... Vrhovi dvakrat vsako leto pobeljeni s snegom ter enkrat goli in vroči...

To je vas s hišami, vrtovi, polji in s svojim življenjem. Življenjem, ki se v ničemer ne razlikuje od življenja v drugih vaseh. Ne razlikuje se danes in ni se razlikovalo niti tedaj, ko je bila vojna... Kajti tudi za te ljudi je bila vojna, tako kot za druge... Kruta, neizprosna, prav nič obzirna...

In o tej vojni pripoveduje naša zgodba, ki smo jo izrgali iz kronike, napisane v tistih hudih dneh...

Besede, napisane z okorno, nevajeno, roko, pričajo o hudih in krvavih dneh...

Vsebinsko jim je dala vojna in trpljenje, ki ga je delil okupator med ljudi.

Piko pa je postavil upor, upor tistih, ki si niso želeli vojne, niti trpljenja, niti smrti...

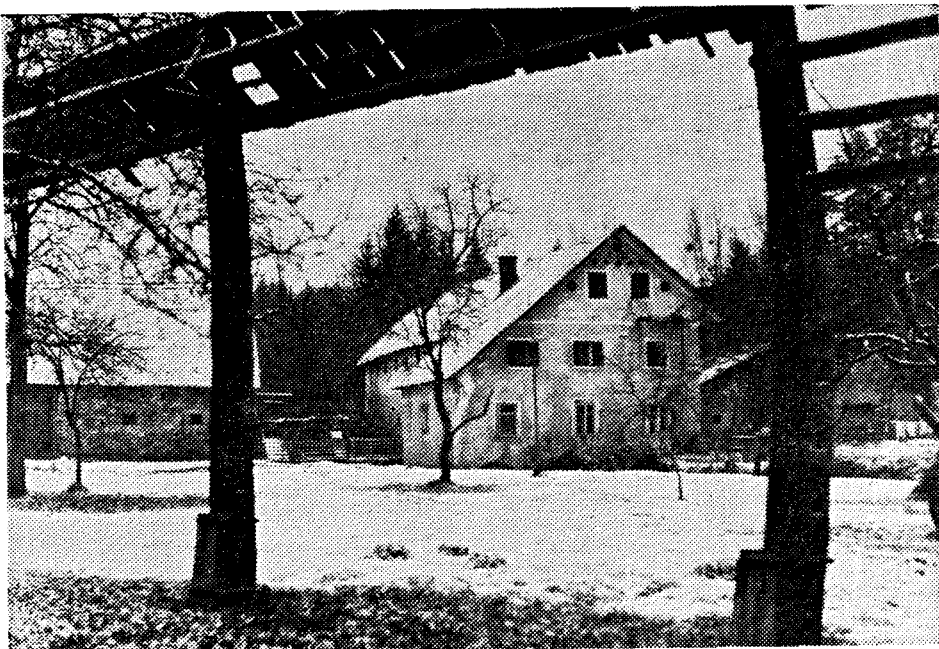
Motto tej zgodbi, ki jo je napisalo ljudstvo v vojni pa je bil — mir in življenje...

Zaradi te neizrekljive želje so tisoči morali umreti...

Povsod so rasli grobovi tistih, ki si niso želeli teh grobov... Evropa je ječala. Jekleni trušč se je zalezal ljudem v možgane, da niso videli sončne pokrajine, ampak le pepelnato sivo kopreno, ki jih je tiščala k tlom...

Zelena pošast se je razbesnela tudi pri nas. Razrila je prst in rodovitno polje pod vasjo. Požirala ljudi doma, v tujini, na bojiščih, v hostah; vsekala s svojimi kremplji po domačijah in jih zdrobila. Bila je kot zmaj, ki je vsak dan terjal najdragocenejšo žrtev...

Jesen je. V zraku je duh po umirajočem življenju. Stara lipa za vasjo še molče prepeva žalostno uspavanko in lenobno pozibava oguljene veje v lah-nem vetrcu. Čisto na koncu rogovile se trdovratno upira vetru slaboten orumenel listič. Zdaj, zdaj ga bo premagal in ga nalahno položil k bratom pod krošnjo, k bratom v smrt...

Zormanov mlin na Visokem pod Jezerskim, ki je simbol odpora vaščanov Visokega proti nemškim okupatorjem. Tu so se sestajali Tine Kokalj, Ančka Kokalj in Janez Kokalj, prvi aktivisti OF. Kasneje je bilo v tem mlinu tajno skladišče orožja za partizane (foto: Marijan Krišelj).

Bilo je leta 1941. Zagodilo se je, da so zemljo pod ponosno lipo razrile lopate. Kopale so grob. Lipa je radovedno opazovala to početje. Tesno ji je bilo. Nikdar še ni videla kaj takega. Kaj bodo lopate pravzaprav storile z njeno dragoceno prstjo, ki ji daje življenje.

Odnekod je pridrvel siv vojaški oklopnik. Na vratih se je režala skrivenčena podoba kljukastega križa. Iz avtomobila so stopili trije zelenci s prevetlimi čeladami. S puškimi kopiti so izrinili ven tudi mladega fanta. Bil je zvezan in v sami srajci, čeprav je bil dan siv in mrzel. Veriga mu je opletala po hrbtu in otožno rožljala. V obraz je bil izmučen. Počasi je stopil k leblu. Lipa je zajejala. Obnjo so privezali talca...

Modre oči so se zastrmele v jamo. Toda samo za trenutek. Potem je mladenič ponosno dvignil glavo; pogled mu je zdrsel prek zelenih čelad v daljavo. Zadnjikrat je objel krošnje dreves, ki so pošumevala, kot da bi mu želela šepetati zadnje besede v slovo...

Povelje »Feuer« fant ni več slišal. Kri je pordečila umazano srajco. Rdeče proge so se daljšale in se nekje pri nogah izgubljale v črno prst. Mlado, še pred trenutkom življenja polno telo, je omahnilo. Iz mrtvih ust je curljala kri, kaplja za kapljo, kot da bi to bile solze tistih, ki so ga ljubili...

Zelene roke so odvezale verigo. Telo je objela zemlja pod lipo. Srce še ni nehalo utripati, ko je na mestu, kjer je zevala globoka temna jama, zrasla sveža gomila, dišeča po smrti...

Lipa in grob sta ostala sama. Lahen vetrič je utrgal orumenel listič. V plahih zavojih ga je pobožno položil na sveži kup prsti pod lipo, ki je ječala od bolečin, kajti tudi ona je bila ranjena, hudo ranjena...

Ko obračša liste te neme knjige, se ti zazdi, da se kolo vojne ne bo moglo nikoli več zaustaviti... Tako uporno je to klokotanje strojnic, hropenje utrjenih kamionov, ki prevažajo surovino — ljudi in bombe — na bojišča...

Vojna je v resnici ustavila čas. Trmasto kolo časa je hotelo po vsej sili zavrteti nazaj. V tečajih je zaškripalo, sprva čisto tiho, potem pa vedno glasneje, dokler se to močno kolo ni povsem ustavilo. Toda ustavilo se je le za hip, kot da bi se le hotelo za hip oddahneti potem pa se zavrteti še z večjo silo. In zavrteli so ga ljudje, majhni, drobni in neznači... Zavrteli so ga z žuljevimi rokami. Mnogo jih je kolo zdrobilo pod seboj, pa niso odnehali. Niso odnehali vse dotlej, dokler se kolo spet ni zavrtelo, zavrtelo naprej...

Siva koprena je ležala nad vasjo. Gore so se kadile v jutranjem hladu, kot da bi bile od hudih dni znojne in utrjene. Zemlja je kipela od preobilne vlage, vas pa je bila potopljena v jutranji mir. Nočni dež je spral s cest in streh prah in zdaj čepe hiše preznočno umite, prislone ob breg Kokre, ki pošilja svoje, danes motne vode tja v Kranj, in v Savo...

Na cesti ni nikogar. Ljudje čepe za krepko zapahnjanimi vrati in čakajo na nekaj... Nihče si ne upa izgovoriti nekaj, čeprav imajo v glavah eno misel. Le plahi dim iz nizkih dimnikov, ki nima niti toliko moči, da bi se ponosno dvignil pod nebo kaže, da hiše živijo.

Odkar so prišli Nemci, je vedno tako. Ni več tistega smeha, ki je navadno prihajal s senožeti ali s polja in se razlegal po dvoriščih na vasi. Niti psi

se več ne zaganjajo tako kot po navadi. Zdi se, da so utrjeni in naveličani, in zdaj čakajo konca, kakršen pač bo. Temnordeča zarja si še ni nadelala vesele oranžne barve, že so se sem iz Kranja zaslišali motorji. Nemški vojaški avtomobili, so ugotovili vaščani. S tenkim sluhom so zaznali, da so namenjeni prav v vas.

Res so bili Nemci. Pod vasjo so se ustavili. Sivi avtomobili, polni vojakov s sivimi čeladami. Kratka, odrezana povelja — in vas je bila obkoljena. Nihče ni mogel poslej niti iz vasi niti vanjo. Treba je bilo samo čakati, čakati... In to je mučno.

Bodo selili, ali pa bo samo preiskava? So se vpraševali ljudje. Kaj pa če...? Beseda »talca« jim ni hotela iz ust. Včeraj so partizani napadli iz zase-dne nemško patrulijo... Zdaj pa... Vsaka hiša je vedela, da jih čaka nekaj neprijetnega, morda celo nekaj zelo hudega.

Vojaki so se usuli po hišah. Kmalu so na škrbčevo dvorišče zgnali domačine, večinoma ženske. Očitno je bilo, da Nemci nekaj nameravajo. Nenadoma pa so ti nepovabljeni gostje postali nemirni. Zgodilo se nekaj neobičajnega, nekaj nepričakovanega. Kaj, tega ženske niso vedele. Kljub temu pa so se oddahnile, kajti podzavestno so začutile, da je najhujša nevarnost minila...

Upamje je porodilo tudi že vprašanje: ali jih bodo izpustili? In izpustili so jih... Nihče ni vedel zakaj, pa tudi nihče o tem ni spraševal...

To je zapisano v knjigi spominov, čeprav se ni nič hudega zgodilo, nič takega, kar bi bilo vredno zapisati kot dogodek iz vojnih dni. To je samo epizoda. Ena izmed številnih epizod strahu, ki so jih Nemci uprizorjali nad nemočnim ljudstvom... Čeprav včasih ne brez posledic. Kljub temu pa ima ta na videz nepomembna epizoda svoj krvavi epilog. Na svežem listu te žalostne kronike je zapisano tole: 24. junija 1941 so v Senčurju ustrelili 40 talcev za maščevanje in strah ljudem... 40 talcev, 40 nedolžnih ljudi, 40 za 4 Nemce, štiri nadljudi...

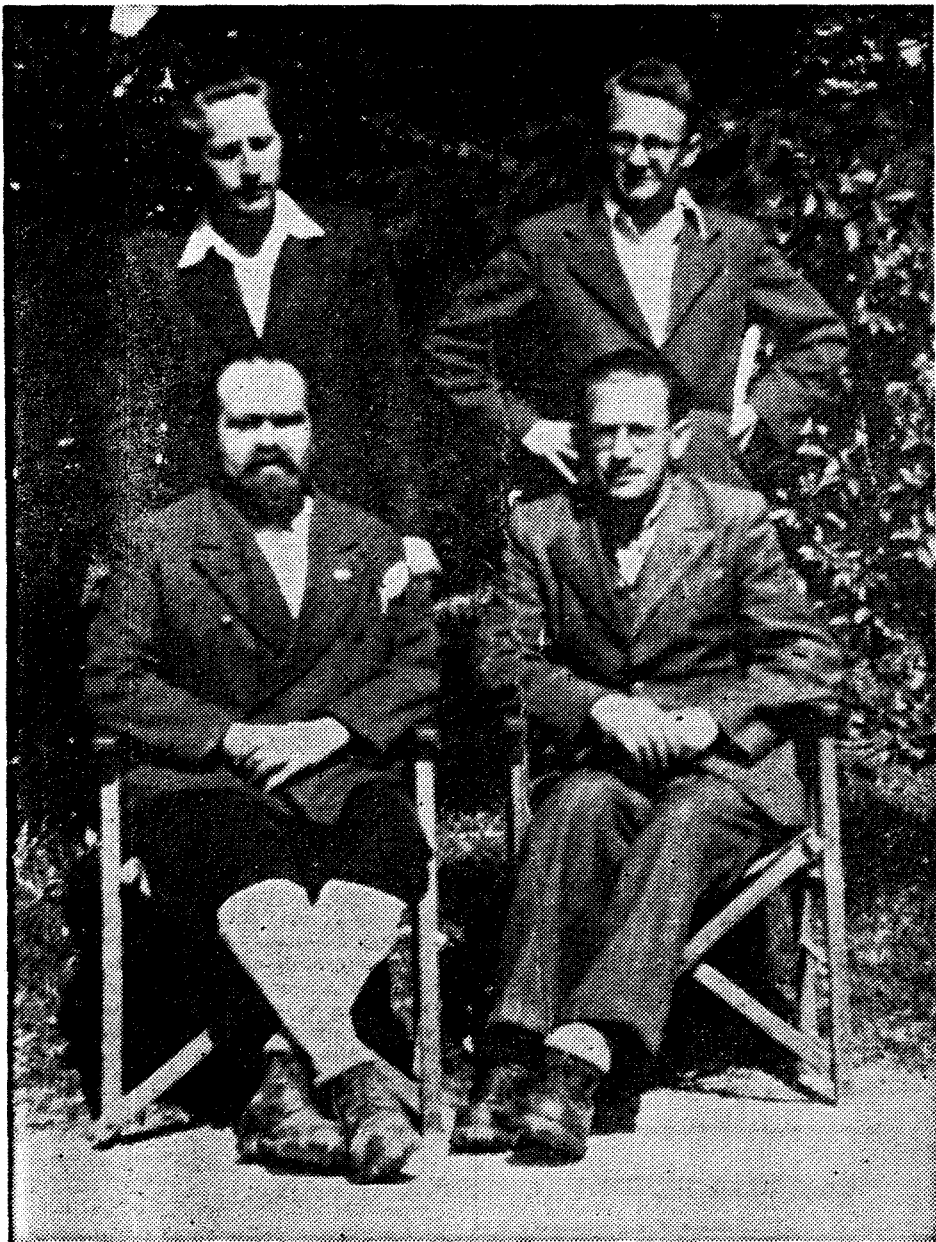
In tako so ljudje zatrdno vedeli, da je v deželi vojna... Da so po vaseh in mestih ljudje, ki ne marajo razumeti slovenske besede... Da so sive čelade, s kljukastim križem, in te čelade ne kažejo usmiljenja in so nasilne... Vedeli so tudi, da so zelene uniforme s težkimi mitraljezi sposobne postreliti 40 in sto nedolžnih ljudi v srajcah, krvavih od bičanja, z modrimi, udrtimi in sestradanimi očmi...

Vse to so ljudje gledali, gledali in so vedeli, da je vojna...

In ta vojna je oplazila tudi Tineta, mlinarja tam doli pod vasjo. Čisto potihlo se je zalezla v goščavo okoli mlina. Čutiti je je bilo tudi v mlinu, kjer so se bohotile zajetne vreče žita. Tine, pošena gorenjska grča, je z bridkostjo v srcu zaustavil mlinске kamne, razpihal prah s trebušastih bobnov... To je storil zato, ker je sovražil vojno. Sovražil je Nemce, saj je čutil, kot so čutili tudi tisti, ki so mu dotlej vsak dan prinašali prigarano žito, da bi jim ga zmlel. Ljubil je zemljo, ljubil jo je, kot je imel rad ljudi okoli sebe, svojo domačijo, polje in senožeti...

Zdaj pa je vojna. In Tine je spoznal, da bo kmalu moral zamenjati žito za svinčena zrna, toplo kmečko izbo in prijazen mlin za prostrane gozdove...

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Tokrat objavljamo fotografijo, ki ni čisto nepojasnjena. Na njej so štirje slovenski konfiniranci. Prvi z leve stoji Milan Mihelčič iz Semiča, brat pokojnega narodnega heroja Jožeta Mihelčiča, ki so ga Italijani ujeli in ustrelili kot političnega komisarja prve Belokranjske čete. Takoj po ustrelitvi Jožeta Mihelčiča so Italijani Milana Mihelčiča zaprli. Iz ljubljanskih zaporov so ga najprej prepeljali v Treviso, nato pa je bil konfiniran v Villa Bandini, Urbisaglio, provinca Macerata, padel pa je kot borec 5. prekomorske brigade v bojih za Mostar, februarja 1945. Te podatke smo dobili od tovarišice Milke Mihelčič-Banovec iz Novega mesta, Trdinova 24. Zdaj nas pa zanima, kdo so preostali trije konfiniranci. Baje so to trije Ljubljancani, med njimi eden doktor. Prosimo zlasti Ljubljancane ter bivše konfinirance, da nam to pomagajo ugotoviti!

KULTURNI OBZORNIK

Jože Vidic: BEG Z MORIŠČA

NOVE KNJIGE

O zanimanju gorenjskih bralcev za Vidičevo knjigo »Beg z morišča« govore številke prodanih knjig. Več kakor četrtno naklade (knjiga je izšla v 2000 izvodih) je bilo že prvi mesec po izidu prodanih samo na Jesenicah. Pa ne samo to! Knjiga je tudi predmet pogovorov. Ko sem bil pred dnevi v novi restavraciji na Jesenicah, so o njej govorili pri sosednji mizi. Bili so to ljudje, ki se dogodkov, ki jih opisuje Vidic v svojih zapisih še živo spominjajo. Tako so govorili o partizanu Zaru, edinem človeku, ki se mu je posrečilo pobegniti izpred samih nemških pušk in se prebiti do partizanov na Jelovico, kjer je, žal, septembra 1942 padel.

knjigo, saj je njegov avtor mladi slikar in pisatelj Viktor Gregorac januarja 1942 sam padel kot talec v Dragi v skupini jeseniških in javorniških mladincev, o katerih piše tudi Vidic v zapisu »Skojevci z bojišča in lepaka«.

Toda vrnimo se k prvemu razdelku, v katerem Vidic poleg »Bega z morišča« ohranja grozljiva pričevanja o rožigu Radovne septembra 1944. Tu so pričevanja redkih preživelih, ki so ušli smrti v ognjenem grobu, kjer je končalo v štirinajstih hišah in kočah, kolikor jih je štela ta vasica med Mežakljo in Poljukko, 24 ljudi — od starcev — najstarejšega 76-letnega Jakoba Smoleja — do osemmesečnega dojenčka Primožka Rekarja. Rekarjeva — po domače Tončkova družina je izgubila kar sedem svojih članov, med njimi kar štiri otroke — desetletno Francko, petletnega Vinca in triletnega Viktorja, ki so skupaj s Primožkom in drugim našli smrt v okupatorjevih plamenih.

Bralce iz Tržiča in okolice bosta zanimali predvsem reportaži »Dramatični beg ranjenca iz golniške bolnišnice« in »Akcijska rešitev ranjene partizanke iz golniške bolnišnice«. O partizanskem pogumu pravi reportaža »Kako je šest partizanov rešilo iz begunjskih zaporov 21 zapornikov«. Reportaža »Obsojeni na giljotino« posega v zadnje mesece vojne v zapore v Celovcu, kjer je bilo deset zapornikov obsojenih na smrt, od tega devet na smrt z obglavljenjem (dr. Danica Mrak-Bemova, Jože Avsenek iz Tržiča, koroški Slovenec Anton Šuš, dr. Franc Cundrič iz Gorij, Franc Debelak iz Begunj in Jože Jakopič iz Gorij).

»Na ukaz gestapa v partizane« je spomin, ki ga je Vidic zapisal po pričevanju Ivana Gašperina-Mitje. Podoben spominski zapis je »Truplo ob prog« in prav tako kratka zapisa »Usodno srečanje« in »Samomorilec pripoveduje«. Z zapisom »Močilarjev mlina« zaključuje avtor prvi razdelek. Ta bo zanimala predvsem primorske bralce, predvsem v Novakih in Cerknem, pa tudi v Davči in drugih krajih osvobojenega primorsko-gorenjskega ozemlja pomladi 1944.

Drugi razdelek knjige je avtor naslovil z naslovom »Na morišču«. V njem govori o prvem okupatorjevem zločinu na Gorenjskem v aprilski vojni 1941. V zapisu »Pot do groba« nam ohranja celo bogastvo pričevanj, kako so odhajali v smrt gorenjski talci. »Šopki rumenih rož« so spominski zapis o že omenjenih talcih na Koroški Beli. »Belo Polje-kravo polje« nam ohranja spomin na žrtve Hrušice pri Jesenicah poleti 1942. Tu so še zapisi »Jože Pikon — prvi talec z Blejske Dobrave«, »Poskus upora v begunjskem zaporu« in »Videla sem, kako so streljali talce«.

Posebno priznanje zasluži tretji razdelek knjige »Odisejada partizanskih kurirjev«. O njihovi smelosti in žrtvah je bilo doslej vsaj pri nas na Gorenjskem le malo zapisanega. Oddolžitve njihovim žrtvam in junaštvu so zapisi »Smrt kurirjev na Zabreški planini«, »Usoda kurirske postaje GT-19« v Podkorenski dolini, »Tragedija v Medjem dolu«, ki je v tem razdelku najbolje napisan zapis, in prav tako dobro napisana »Zaseda v Dragi«. Zanimivi pa so seveda tudi drugi zapisi iz tega razdelka »Bil sem kurir komiteja KP in odbora OF za jeseniško okrožje«, »Potovanje, dolgo štiri leta« in »Kurirjeva oporoka«.

V naslednjem razdelku »Tako so umirali mladi jeseniški komunisti« je poleg zapisov »Skojevci z bojišča in lepaka«, »Sekretar SKOJ Janko Rekelj-Špika«, »Zadnji rafal sekretarja SKOJ Kleka« vsaj zame najbolj izčrpno napisan zapis »Skrivnostna smrt Staneta Sekardijaa«. Z drugimi zapisi v tem razdelku je avtor položil šopek v spomin sekretarja jeseniških skojevcev Ježka, pisatelja Toneta Čufarja, zapis, ki sicer ne pove skoro ničesar o samem pisatelju, a je vseeno pomemben, saj je prav Vidic odkril kraj, kjer je tragično zaključil pot ta slovenski delavski pisatelj in revolucionar. »Smrt Otmarja Novaka« govori o žrtvovanju članov VOS, »Sin partizanke ne bo izdajalec« je pomemben predvsem zaradi tega, ker bralca seznaja s partizanko Rio, soborko in

dekletom narodnega heroja Jožeta Gregorčiča. Zaključni zapis iz tega razdelka pa govori o jeseniškem komunistu in prvoborceu Viktorju Kežarju, ki je padel 28. avgusta 1942 na Jelovici.

V zaključnem razdelku »Kljub nasilju uporov buhti« nas avtor seznaja z držnim atentatom na nemškega jeseniškega župana Karla Luckmana 17. aprila 1942. Manj izčrpen pa se mi zdi zapis o spominih sekretarja KPS za jeseniško okrožje Aleša Jelenca, ki bi bili lahko pretresljivi in zanimivi pripoved, vredna lepovernega oblikovanja in ne samo reportažnega zapisa. Videti je, da ga je avtor napisal v naglici in brez poglobljanja, kakor je to tako dobro opravil v svojih najboljših reportažah. Sicer pa tudi taki, manj poglobljeni zapisi niso prevelika hiba zbirka Vidičevih reportaž. Če ne ohranjajo vsega pomembnega in bistvenega, ohranjajo vsaj drobec. Zaradi takih drobcev kakor so zapisi »Liska obveščevalka Cankarjevega bataljona«, »Sekretarjevi spomini na ustanovitev OF v jeseniškem okrožju« in »Oni so tkali mrežo OF mesta Radovljice« knjiga ne izgublja na vrednosti, čeprav bi — zlasti zadnja dva omenjena zapisa — lahko bila dokumentarno in spominsko izčrpnjša. Toda nič zato. Tudi taki zapisi so osnova za nadaljnje zbiranje in poglobljanje tega gradiva. Dobro bi bilo zopet omeniti zapis »Prešernova Vrba med NOB«, v kateri je čutiti živo življenje tistih dni. Avtor je zaključil zbirko z zapisom o nemški kapitulaciji »Pogrebni spreved brez krste in vencev«.

Tak je kratek oris Vidičeve knjige »Beg z morišča«, nagrajene z letošnjo III. Kajuhovo nagrado. Največjo vrednost ji daje prav nizevanje živih pričevanj akterjev in očitvecev. Prav v tem se vidi Vidičevo prizadevanje, da bi s pomočjo cele množice prič čim bolj osvetil posamezni dogodek. To se mu je v večini zapisov tudi posrečilo in napravilo knjigo zanimivo ne samo za slehernega, ki je sam doživljal vojno, sodeloval v boju slovenskega ljudstva za svobodo ali pa za iste cilje trpel v okupatorjevih ječah in taboriščih, marveč tudi za vsakega mladega človeka, da lahko spozna generacijo, ki je žrtvovala svojo mladost za mladost, ki jo uživa-jo oni.

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

Ana Gale:
ŽELJA

*Kadar bo konec
vseh strašnih dni
in se bo zemlja
v svobodi bleščala,
vrni se k meni
samo za hip,
da ti bom roke
krvave oprala.*

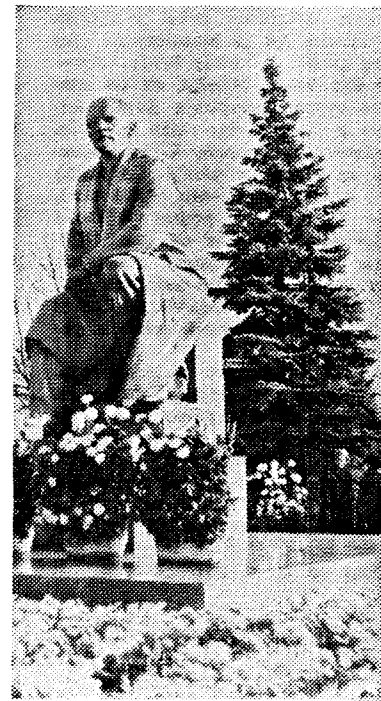
Knjiga Vidičevih reportaž pa ni samo tako branje, marveč ohranja celo vrsto drobcev, po katerih bo lahko segel marsikateri slovenski pisatelj kot po živi snovi za morebitni nov roman o tem za slovenski narod najgroznejšem času. Tudi v tem pogledu imajo Vidičevi in vsi drugi zapisi iz časa narodnoosvobodilne vojne mnogo večjo vrednost, kakor jim jo danes nekateri slovenski kritiki prisojajo. Zato je pohvalno za zavod »Borec«, da je Vidičeve reportaže, s katerimi smo se že vrsto let srečavali na straneh TV-15, Glasa in Zvezd, nekajkrat pa tudi na straneh Dnevnika (žal je zadnja leta objavljane takih zapisov v Nedeljskem opustil), ponatisnil v knjigi in jim dodelil tudi III. Kajuhovo nagrado. Upajmo, da to ne bo zadnja taka knjiga.

MIHA KLINAR

BELEŽKE

Lenin na prvem mestu

Po podatkih UNESCA o prevečenih knjigah v petinšestdesetih državah v letu 1969 je na

Spomenik Leninu v Kremlju

prvem mestu prevodov se vedno Sovjetska zveza. To leto so na vsem svetu prevedli 38.172 del. Založbe v Sovjetski zvezi so leta 1969 natisnile prevode 3.853 tujih del v jezikih, ki jih govorijo v SZ. Za Sovjetsko zvezo je po številu prevedla največ knjig ZR Nemčija, za njo pa sta Češkoslovaška in Španija. Zanimivi so tudi podatki, katere pisce največ prevajajo. Na prvem mestu je Lenin, saj je leta 1969 izšlo kar 290 prevodov njegovih del. Na drugem mestu je Jules Verne, na tretjem pisec detektivk Simeon in na četrtem Shakespeare.

Pismo

Mladen Oljača, književnik ter predsednik komisije za kulturo CK ZK BiH in zvezni poslanec, je prejel od Branka Copicja iz Amsterdama dopisnico, na kateri je pisalo:

— Dragi Mladen! Vem, da si »nor« na moderno umetnost. Zato ti pošiljam sliko Kandinskoga. Če uganeš, kako jo je treba obrniti, ti bom dal konvertibilni dinar. Prisrčno te pozdravlja tvoj Branko.

Umik Sartra?

Slišati je, da se eden največjih sodobnih mislecev in piscev umika iz politike. Jean Paule Sartre namreč v zadnjem času ne prihaja več na zборе radikalne levice. Prav tako ne podpisuje njenih zidnih pozivov in letakov. Nekateri menijo, kako se je sedaj prepričal, da je »subverzna strategija«, ki jo je tako vneto zagovarjal, danes napačna pot in da utese z njenim propagiranjem bolj služiti smotrom reakcionarnih nasprotnikov. Drugi pa mislijo, da se bo Sartre posvetil predvsem filozofski in književni dejavnosti, ki jih je po letu 1966 precej zanemaril.

Prvi splitski odred

Mladi režiser Vojdrag Berčić je v rekordnem času dvajsetih dni končal snemanje svojega prvega igranega filma »Prvi splitski odred«. Film, ki je posvečen tragični epopeji prvih splitskih partizanov in posnet v barvi, so snemali na Pagu in Solti ter v okolici Klisa, Splita in Sinja. V glavnih vlogah nastopajo Toni Laurenčić, Aljoša Vučković, Žarko Radić, Miha Baloh, Helena Buljan, Fabijan Šovagović, Antun Nalis in drugi.

Jože Vidic, slikan tik pred zadnjo ofenzivo v Žireh

Videti je, da je prav zapis »Beg z morišča« za bralce najbolj zanimiv in pretresljiv. Tega se je verjetno zavedal tudi avtor in je po njem naslovil izbor svojih reportaž, napisanih že po znanih dokumentih in dopolnjenih z mnogimi pričevanji posrednih ali neposrednih udeležencev in očitvecev zapisanih dogodkov. Prav na teh pričevanjih gradi Vidic obliko svojih zapisov in jim daje s tem tisto živost, ki pritegne bralca, obenem pa tudi vrednost, ki jo te reportaže imajo. Z njimi je Vidic ohranil ustno izročilo in žive spomine na mnoge dogodke, ki bi bili brez pričevanj samo hladno in neprizadeto zabeležen zgodovinski dogodek, hladne, mrtve besede, ki bi sodobnemu in prihodnjemu mlademu človeku ne odkrile strahotne pretresljivosti, ki jo skrivajo v sebi. Vede-li bi sicer, da so julija 1942 streljali talce v Mostah in na Belem polju pri Hrušici ali septembra 1941 na Koroški Beli in Lescah ali še prej v Gorjah pri Bledu, ne vedel pa bi ničesar, kaj so ti strahotni dogodki pomenili za svoje in prijatelje talcev. Ne vedeli bi, kaj je ob ustrelitvi talcev v Begunjah občutila Pikonova žena Tončka, ali kako strahotno in boleče občutje je čutila Ivanka Podgornik, žena Franceta Podgornika, ki so ga Nemci ustrelili 4. septembra 1941 na Koroški Beli skupaj z Albinom Šavlijem, Francetom Frelhom, Ludvikom Stražišarjem in Karlom Kraguljnikom. Škoda, da poleg slik ustreljenih in dokumentarnega lepaka ni v knjigi tudi pastela Viktorja Gregorčiča, ki je brez dvoma prva slikarska upodobitev okupatorjevega krvavega nasilja na Gorenjskem. Ta pastel bi vsekakor sodila v to

ZANIMIVOSTI

Štirje novi tipi sovjetskih podmornic

Sovjetske podmornice razreda Y imajo po 8.000 ton, oborožene pa so s po 16 raket. Te so v navpičnih ceveh, medtem ko so starejši tipi podmornic imeli posebne lansirne naprave. Izstrelitev raket je možna tudi takrat, ko je podmornica pod vodno gladino. Rakete letijo 1.800—2.700 km daleč. Menijo, da bo sovjetska vojna mornarica dobila letno po 3 do 4 podmornice te vrste.

Podmornice razreda C so namenjene za ofenzivne akcije. So manjše od zgoraj omenjenih (4.000 ton), imajo pa jedrski pogon. Njihova hitrost znaša 54 km na uro. Oborožene so z jedrskimi raketami, podobnimi ameriškim raketam SU-BROC, pa tudi z aerodinamičnimi raketami za uničevanje velikih površinskih ladij.

Podmornice razreda V imajo klasično obliko, namenjene pa so za napade na sovražnikove podmornice. Oborožene so s torpedi z jedrskimi naboji. Imajo manj kot 4.000 ton, poganjajo pa jih jedrski reaktorji.

Podmornice razreda B so še manjše, imajo dizelske motorje, namenjene pa so za patroliranje.

Zahodnonemško protiletalsko orožje

Neko zahodnonemško podjetje je izdelalo dvocevne topove kal. 20 mm za obrambo pred zelo hitrimi letali v nizkem poletu. Tak top lahko na minuto izstrelji 2.000 nabojev, učinkovit pa je proti zračnim ciljem v višini 2.000 metrov.

Top pa je mogoče koristno uporabljati tudi proti ciljem na tleh. V tem primeru je lahko uspešen na razdaljah do 4.000 metrov. Poleg navadnih ima tudi granate za prebijanje jeklenih oklepov. Za ravnanje z novim topom zadostuje že tričlanska posadka. Prevažajo ga na lahkem 750-kilogramskem vozilu, pa tudi s helikopterjem.

Led kot gradbeni material

V sovjetskem inštitutu za raziskovanje Arktike in Antarktike so iznašli nov gradbeni material, ki so ga krstili z imenom ledoplast. Dobe ga z zmrazovanjem vode, ki ji dodajo 14 % lesne volne. Ta material ima na temperaturah pod ničlo izredno trdnost in uspešno nadomestja druge materiale (cement). Celo na stružnici ga je moč obdelovati. Izumitelji novega materiala so prepričani, da ga bodo v polarnih krajih lahko uporabljali v razne namene, med drugim tudi za gradnjo jezov za hidrocentrale, katerih življenjska doba, če jih bodo pokrili z zemljo, bo znašala vsaj sto let.

Papir, ki se v vodi raztopi

Neko ameriško podjetje izdeluje papir, ki razpade nekaj sekund potem, ko ga vtaknemo v vodo. To je zlasti za vojsko velikega praktičnega pomena. Zaupnih in tajnih dokumentov ne bo treba več sežigati ali kako drugače uničevati, ampak le vreči v vodo, kjer se bo skoraj v hipu stopil.

Papir te vrste se po fizikalnih lastnostih sploh ne razlikuje od drugega papirja in ga prodajajo v enakih velikostih in oblikah kot ostali pisarniški oziroma teleprinterski papir. Na njem je mogoče pisati s peresom, kemičnim svinčnikom ali pisalnim strojem, uporaben pa je tudi za tiskanje.

Laser za obrambo pred raketami

Kljub raznim tehničnim težavam vse kaže, da bo moč visokoenergetske laserje uporabljati tudi za obrambo pred balističnimi izstrelki. Raziskovalni oddelek obrambnega ministrstva ZDA je že za tekoče leto zahteval šest milijonov dolarjev, ki jih potrebuje za izdelavo ustreznega načrta. Podjetje AVCO že raziskuje možnost, da bi veliko energijo, ki jo proizvajajo plinski laserji, usmerili na cilje in jih sežgali oziroma uničili ali poškodovali.

Vojaško vzgojo, tako starešin kakor vseh drugih pripadnikov enot teritorialne obrambe — partizanskih in diverzantskih — pa tudi vseh naših oboroženih sil, je treba prilagoditi načelom vseljidske obrambe. Kaj to pravzaprav pomeni?

Predvsem pomeni, da moramo posvetiti vse sile poglobitvi znanja rezervistov naše vojske, vodilnemu osebju enot teritorialne obrambe, partizanskih in diverzantskih enot. Seveda se lahko te naloge lotimo z vsestransko podporo zveznega sekretariata za narodno obrambo, poveljstev armad in vsega starešinskega zbora JLA. Glavni štabi enot teritorialne obrambe po republikah in v avtonomnih pokrajinah morajo na podlagi širokega posvetovanja in sodelovanja sestaviti programe za takšno vzgojo. Prilagoditev obrambne vzgoje, tako enot teritorialne obrambe in vsega našega borca za samostojno bojevanje med vojno — v najrazličnejših razmerah, na vsakem zemljišču in v vsakem času — podnevi, ponoči in ne glede na letni čas. Tako bomo zares uresničili zamisel vseljidske obrambe, namreč, da se bo upiral sleherni človek povsod in kadarkoli vsakemu napadalcu, ne glede na to, od kod bi utegnil napasti.

Prilagoditev obrambne vzgoje načelu vseljidske obrambe pomeni, da je treba kar najbolj živo predstaviti, vsem ki se usposabljaajo ter vadijo, kaj vse bi bilo treba narediti med obrambo in kakšne bi bile tedaj razmere. To sepravi, da si moramo z vsemi silami prizadevati usposabljanje ljudi za obrambo tako, da bodo opravili vsako nalogo — napad, obrambo itd. — v razmerah, kakršne bi bile med pravo vojno, pod sovražnim ognjem. Zdi se, da to dandanes zelo pogrešamo; zato moramo tej nalogi posvetiti največjo skrb. Pri pripravah na vojno uporabljamo sicer izkušnje iz minule vojne, toda pripravljati se moramo na vojno v sedanjih razmerah! S tem hočem reči, da moramo borca urediti, kako bo znal pridobljene izkušnje minule vojne uporabiti v razmerah, ko se bo treba spopadati z naj sodobnejšimi sredstvi, s kakršnimi se bo zavaroval sovražnik, in ko bo kar najbolj izkoriščal svojo premoč v zraku, da bo s številnimi helikopterji napadal v zaledju itd.

Pri vzgoji teritorialnih, partizanskih in diverzantskih enot v mirni dobi je treba vselej računati z navzočnostjo JLA in z organiziranim sodelovanjem njenih enot. To se pravi, da je treba vojaško vzgojo tudi prilagoditi načelu vseljidske obrambe. To navsezadnje pomeni zahtevo, da je treba pravila za uporabo enot armade — od najnižje do vrhovne — popraviti tudi glede na sedanje zvrsti enot in na tiste, ki bodo po potrebi ustanovljene.

Kakšnega borca moramo vzgojiti za teritorialno obrambo, za partizanske in diverzantske enote?

Predvsem potrebujemo borca za enote, ki bodo usposobljene za samostojno bojevanje. Med vseljidsko obrambo vojno bo namreč borec kaj pogosto prepuščen sam sebi, tako da bo moral sam odločati ter ukrepati, daleč od svoje enote; neposredno se bo spopadel s sovražno patruljo ali s kakšno sovražno enoto. Zato se utegne zgoditi, da bo kot pripadnik enote teritorialne obrambe partizanske ali diverzantske enote imel priložnost opraviti sam diverzijo, npr. pognati v zrak most ali kakorkoli povzročiti sovražniku izgube, mu prekrizati načrte itd.

Zato je treba borca teritorialne, enote ali diverzanta usposobiti v mirni dobi tako, da se bo znašel v vsakem položaju. Zlasti iznajdljivosti borcev v teh enotah je treba posvečati posebno skrb.

Uspeh vseljidske obrambe kot načelo strategije in taktike boja, da si obvarujemo svobodo, bo odvisen od tega, da se bo sleherni borec, vsak naš občan zavedal, da moremo z obrambo, kakršno organiziramo, obvarovati svojo neodvisnost in obstoj. Ta zavest je poročstvo, da bomo premagali vsakega napadalca.

Vsaka vojna, zlasti pa obrambna za našo svobodo in neodvisnost, ko bo udeležen sleherni naš človek, bo seveda terjala velike telesne in duševne napore. Zato je treba med sedanjo vzgojo prebivalstva in borcev vseh vrst enot posebno pozornost posvetiti utrjevanju duševne in telesne vzdržljivosti (ju ti). Dandanes ima zato velik pomen star pregovor: V zdravem telesu zdrav duh!

Vzgojiti moramo prebivalstvo in enote vseh vrst, tudi JLA, v pogumne in odločne borce, ki se bodo upirali sovražniku na vsakem koraku. Vzgoja mora oblikovati takšnega našega borca, kakršen je bil partizan med NOB. Neustrašen borec proti mnogo močnejšemu sovražniku, borec, ki nikoli ni priznal, da bi kdaj iz kakšnega položaja ne bilo rešitve.

Obrambna vzgoja

Vojaška vzgoja teritorialnih enot

Vztrajnost in odločnost borca z drugimi vrlinami vred so lahko odločilne za uspeh njegovega samostojnega bojevanja. Zakaj marsikatero nalogo ni mogoče opraviti, če borec ni dovolj potrpežljiv in odločen, da bi vztrajal do uspeha.

Razen teh lastnosti naj borec med vzgojo pridobi tudi sposobnost, da to hitro ukrepa. Ta lastnost je zlasti zelo potrebna ljudem na vodilnih položajih. Velikega pomena je med vojno, če so se ljudje sposobni hitro odločati. Saj bi vsako oklevanje utegnilo povzročiti usodno zamudo s pogubnimi posledicami za enoto. To velja toliko bolj za enote v obrambni vojni, ko morajo ukrepati največkrat popolnoma samostojno, odrezano od drugih enot. V takšnih razmerah bo moral vsak starešina ali vojak hitro odločati. Položaj se bo zelo hitro spreminjal, tako da bo prava umetnost, če se boš hotel hitro znajti. Zato je torej treba skrbno gojiti to lastnost, sposobnost borca in voditelja, da se bo znal hitro odločati.

Partizani so se odlikovali z veliko vzdržljivostjo, vztrajnostjo in neomahljivostjo. Te lastnosti moramo gojiti tudi s sedanjo obrambno vzgojo. Borec, sposoben za obrambno vojno, mora biti pripravljen na največje telesne in duševne napore, da bo mogel vztrajati do končne zmage.

Nadalje nam morajo biti partizani zgled s svojim tovarištvom. Dandanes, v mirnodobnih razmerah pogosto pozabljamo na to vrline. Ne glede na to, kako so se razmere v sedanji mirni dobi spremenile, pa je treba v vrstah JLA gojiti tovarištvo, kar pomeni, da krepiamo vojaško skupnost. Hkrati s gojitvijo vseh teh vrlin nekdanjih partizanov moramo dandanes seveda pri borcih gojiti revolucionarnost, poštenost, iskrenost in skromnost.

Tako si zamišljam prizadevanja pri vzgoji našega človeka, da bo sposoben za obrambo. Prave obrambe domovine ni, če to ne pomeni hkrati obrambe slehernega našega doma, slehernega kraja, pokrajine pa do vse države. Vse-

Enote teritorialne obrambe so oborožene tudi z netržavnimi topovi. Na sliki: Vojak ob strelu iz netržavnega topa domače izdelave Foto: Slavko Kerševan

Končno je treba še pripomniti, da moramo borca in voditelje vzgajati v duhu ubogljivosti, ne sicer slepe discipline, marveč, da se bodo zavedali pomena ter potrebe ubogljivosti, saj brez sloge ni nobene enotne akcije.

In kaj moramo izkoristiti iz zakladnice izkušenj narodnoosvobodilne vojne? Našega človeka moramo vzgajati v duhu največjih vrednot naše polpreteklo dobe — v duhu bratstva in enotnosti naših narodov. Ta vrednota je ena izmed temeljev Socialistične federativne republike Jugoslavije in bo zmeraj tudi ostala pglavitni temelj naše svobode. Če bi jo okrnili, čeprav najmanj, bi hkrati prav tako izpodkopali našo skupnost, Jugoslavijo, ki brez nje ni svobode nobene naših republik in avtonomnih pokrajin.

Zelo pomembna vrлина borcev, ki jo moramo gojiti z obrambno vzgojo, je hrabrost. Borci NOV so se bojevali z nadčloveškim junaštvom med drugim tudi zato, ker so imeli pred očmi smoter boja; zavestno so se bojevali za svobodo — za svojo in svobodo domovine. To jih je navdihovalo in jih povzdignilo med junake. Na stotine borcev med zadnjo vojno je prešlo največja odlikovanja in družbena priznanja za hrabrost ter junaštvo. Njihovega junaštva ni mogoče primerjati z ničemer. Vendar pa naj omenim nekatere podatke. 305 tisoč borcev je žrtvovalo svoje življenje. Ob koncu vojne smo imeli 800.000 oboroženih borcev. Do konca leta 1957 je bilo razglašanih za narodne heroje 1307 borcev med njimi kar 87 žensk. Na žalost je 897 narodnih herojev padlo. Med narodnim heroji je bilo po socialnem izvoru 490 delavcev, 226 kmetov, in 499 izobražencev.

ljudske obrambe ni, če to ne pomeni, da je vanjo zajet tako ali drugače sleherni izmed nas, tako da izpolnjuje svoje dolžnosti do sebe in skupnosti. Pri tem ima ZB NOV nedvomno posebno mesto. Menim, da bi morala načrtno sodelovati s prizadevanji naše družbe, tako da bi kar najbolj prenašala dragocene izkušnje našemu človeku.

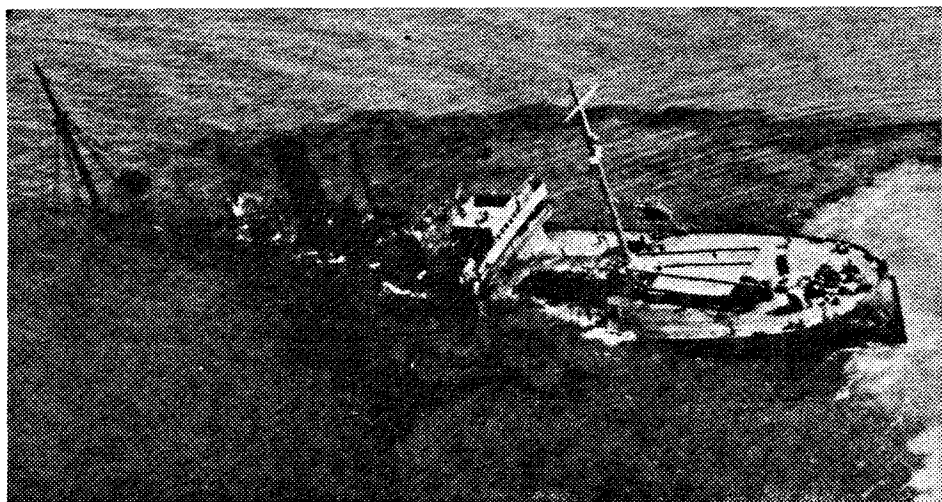
MIHAJLO GEORGIJEVSKI

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE
Ljubljana, Titova—Likoarjeva—
Tomšičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kliseje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

in ljudska zaščita

Ena izmed mnogih zavezniških ladij, ki je postala žrtev nacističnih podmornic ob atlantski obali v začetku leta 1942

Kako je potniška ladja presekala križarko na dvoje

(Nenavadna zgodba iz druge svetovne vojne)

»Queen Mary«, ena največjih čezoceanskih potniških ladij, je med drugo svetovno vojno prevažala ameriške enote v Evropo. Enako nalogo je opravljala tudi njena posestrima »Queen Elisabeth«. Njene predvojne barve — črno in belo z nekaj rdečega — so nadomestili z enolično sivo barvo. Na ladjo so lahko naložili več kot 10.000 vojakov hkrati.

Med vožnjo so vrtili filme, prirejali koncerte ter organizirali razne vaje in alarme, da bi bilo moštvo vselej pripravljeno na morebitne nevarnosti.

Ko je ladja priplula v bližino irske obale, se ji je z zahodne strani primikala nekaj več kot 4000-tonska križarka, ki je za seboj vodila skupino rušilcev. Naloga teh vojnih ladij je bila, da spremljajo »Queen Mary« na najnevarnejšem delu njene poti, na vožnji severno od Irske, kjer so se sestajali vsi konvoji z zahoda in kjer je bilo že pričakovati napade nemških podmornic in letal. Poveljnik križarke je bil v eskortnih voznjah zelo izkušen in je dotle že nekajkrat spremljal obe »Queen«.

Ob 11.30 je od posadke na »Queen Mary« zahteval: »Sporočite mi podatke o vašem kursu in hitrosti.«

Z ladje so odgovorili: »108 stopinj, 26,1 morske milje.«

Podatek o smeri plovbe pa je bil na pačen. Kompas na »Queen Mary« je kazal dve stopinji preveč in zato je dejanska smer bila le 106 stopinj.

Na poveljniškem mostu »Queen Mary« je stal prvi oficir Robinson, tretji oficir pa je bil v navigacijskem oddelku in je ugotavljal položaj ladje. Za krmlilo je bil neki Lockart.

Lockart je obračal krmlilo. Opazil pa je, da se široki premec ni pomikal na desno, ampak se je čedalje bolj bližal krmlu. Takrat je čedalje bolj bližal krmlu. Takrat je čedalje bolj bližal krmlu.

»Lahko ste brez skrbi,« je dejal kapitan, »zakaj ti fantje dobro vedo, kako je treba pluti v konvoju. Zato nam ne bodo zaprli poti.«

Robinson, ki je po prevzemu straže preveril položaj, je ugotovil, da križarka plove proti desnemu boku ladje in da je le še kakih štiristo metrov daleč. Medtem je tudi tretji oficir izračunal položaj ladje in se vrnil na poveljniški most, s katerega je opazoval sosednjo križar-

ko. Robinsonu je povedal, kako kapetan meni, da jih križarka ne bo spravila v kako nevarnost. Kljub temu pa je stopil še do krmarja. Ko je prišel nazaj in se ozrl na križarko, je sklenil, da se bo od nje le oddaljil.

Medtem se je ta že nevarno približala. Njen dimnik je bil že tik pred »Queen Mary«. Razdalja med ladjama je postajala čedalje manjša.

»Povsem na levo!« je brez vsakega odlašanja ukazal.

Premec se je pomikal neskončno počasi. Križarka je bila čedalje bliže. Oficirji na veliki potniški ladji so bili prepričani, da se bo križarka skušala izogniti trčenju. Nazadnje se je premec »Queen Mary« le premaknil, toda takrat sta si bili ladji že preblizu, da ne bi prišlo do katastrofe.

Nekaj sekund kasneje sta ladji trčili. Križarka je v odnosu na »Queen Mary« plula pod kotom 20 stopinj proti levi strani, ko je »Queen Mary« s svojim pramcem udarila ob bok vojne ladje, jo dobesedno presekala na dva kosa in mirno plula naprej. Vse to se je odigralo tako hitro, da je bilo videti kot kako gljotiniranje.

Sprednji del križarke, ki ga je močan udarec potisnil na stran, se je počasi dvigal iz vode, zadnji del pa se je začel takoj potapljati, medtem ko so člani posadke skakali v morje, da jih ne bi ladja potegnila za seboj na morskno dno.

Kapitan »Queen Mary«, ki je bil na poveljniškem mostu, je udarec čutil in je pohitel h krmarju ter ga vprašal: »Ali je to bila bomba?«

»Ne, gospod,« je ta odgovoril, »ampak smo trčili ob križarko.«

Kapitan je takoj ukazal zmanjšati hitrost na deset morskih milj. Ladje pa ni smel ustaviti in z morske površine pobirati preživelih mornarjev s križarke, zakaj v tem primeru bi utegnili »Queen Mary« postati tarča nemškim podmornicam, ki so se bržkone skrivale nekje v bližini. Potemtakem je morala pluti naprej.

Medtem se je potopil zadnji del, pet minut kasneje pa še srednji del križarke. Na desetine članov njene posadke je plavalo v morju, še mnogo več pa jih je utonilo v ostankih ladje.

Oficirji na »Queen Mary« so kasneje ugotovili, da je premec njihove ladje sploščen, trup pa zvit na levo...

Partizanska bolnišnica BK-1

Piše: MAKŠ ZADNIK

Največ ranjencev in bolnikov je bilo v bolnišnici okoli 20. avgusta. V baraki, ki je imela približno 20 ležišč, so bila skoraj vsa zasedena. Razen barake sta bili še dve skrivališči (bunkerja), v enem je bilo prostora za 3, v drugem pa za 4 osebe. Več kot polovico pacientov je bilo tedaj nesposobnih za hojo. Prav tedaj se je zelo povečala nevarnost, da Nemci izsledijo bolnišnico. Konec avgusta je nemška komanda ugotovila, da utegne priti do angloameriškega izkrcanja v Istri, zato je začela graditi v Rižanski dolini, pri Črnem kalu in drugod na višinah in prehodih utrdbe, hkrati pa je zbirala nove vojaške enote v Istri. Nemški oficirji in enote so pregledovali teren. Tedaj se je Kozak zbal, da utegnejo Nemci odkriti bolnišnico in pobiti ranjence, zato je prosil štab 7. korpusa in Istrskega odreda, naj bolnišnico izpraznita, ker jo sovražnik čedalje huje ogroža.

Prehrana in zavarovanje vajencev

Varnost ranjencev je bila v največji meri odvisna od konspiracije, ki je ni bilo lahko zagotoviti, ker so bile nemške postojanke zelo blizu, sovražnik pa je postajal čedalje bolj aktiven. Od sredine avgusta dalje je bilo v bolnišnici čedalje bolj negotovo. Ranjenci, zlasti za hojo nesposobni, so vsak dan s tesnobnimi občutki opazovali iz barake, kako nemški vojaki patrolirajo po komaj 1000 m oddaljeni progi. Večkrat pa so jih videli tudi, ko so šli iz Kozine in Klanca komaj 300 m daleč od bolnišnice proti Botachu po jajca in mleko. Zato so v baraki poostriili varnostne ukrepe. Morala je biti stroga tišina, nihče se ni smel oddaljiti od nje. Prepovedano je bilo kurjenje ognja, razobešanje perila in ponoči vsakršno osvetljevanje. Vendar je bilo zelo težko prikrivati oskrbo s hrano in zdravili ter drugi promet med Beke in bolnišnico, ker so vse poti vodile po odkritem polju, ki so ga sovražni ogledniki neprestano opazovali z daljnogledj z vzpetine pri Nosircu. Navzlic vsej sovražni budnosti so znali domačini in bolniško osebje spretno prikrivati zveze med vasio in bolnišnico, zato sovražnik bolnišnice ni odkril.

Hrano za ranjence in osebje bolnišnice so kuhale ženske na Beki. Vaška organizacija OF je kuhanje organizirala vsak teden v eni hiši. Največkrat so kuhali pri Sancinovi (Zora Sancin, Beke 9), Kozinovi (na Beki št. 6, Sužnjevi (Anton in Marija Valečič) na Beki št. 23, Fečkovih (Marija Požur) na Beki 14, Marčančevih (Angela in Lucija Sancin) na Beki 17, Sancinovi (Justina Kozina) na Beki 11 in pri Čačevih (Marija Čač) na Beki 13.

V bolnišnico so nosile hrano vaške mladinke, posebno aktivne so bile Ljuba Kozina (Kozinova), Jolanda Kozina (Blaževa) in Marija Cergol (Peštova). Ko ni bilo varno, so nosile po trikrat ali dvakrat dnevno, kadar so bile v vasi ali okolici Nemci ali fašisti, so nosile le ponoči. Vaščani so vedno našli način, da so bolnišnico oskrbeli s hrano in drugimi potrebščinami, čeprav je sovražnik neprestano nadzoroval vsak korak njihovega gibanja. Na Beki so ženske tudi prale perilo ranjencev ter ga na skrivaj prenašale iz vasi v gozd in obratno.

Enako ali še bolj vestno kot za hrano ranjencev in bolnikov so Bečani skupaj z bolniškim osebjem, aktivisti, člani okrožne izpostave in VDV skrbeli tudi za varnost bolnišnice. Na griču med vasio in bolnišnico so imeli člani vaške narodne zaščite podnevi stalnega opazovalca, ki je budno

pazil na vse dohode od Nosirca iz Kozine proti vasi in gozdu, kjer je bila bolnišnica, ter obveščal bolniško osebje in vaščane o morebitni nevarnosti. Člani okrožne izpostave za notranje zadeve in VDV so imeli v gozdu nad Botčem tudi obveščevalno točko, kjer je deloval z radijskim oddajnikom Ivan Gerzetič-Zitomir, rojen 10. 6. 1922 v Podgorju, padel 25. 4. 1945 v Borštu pri Trstu. Prav tako so vsak dan opazovali iz socerbskega gradu ali hriba dohode od Trsta in Milj proti Dolini in gozdu. Bolniško osebje je v primerih, ko je grozila neposredna nevarnost, hudo ranjene zamaskiralo v skrivališča. Lažje ranjeni in drugi pa so se

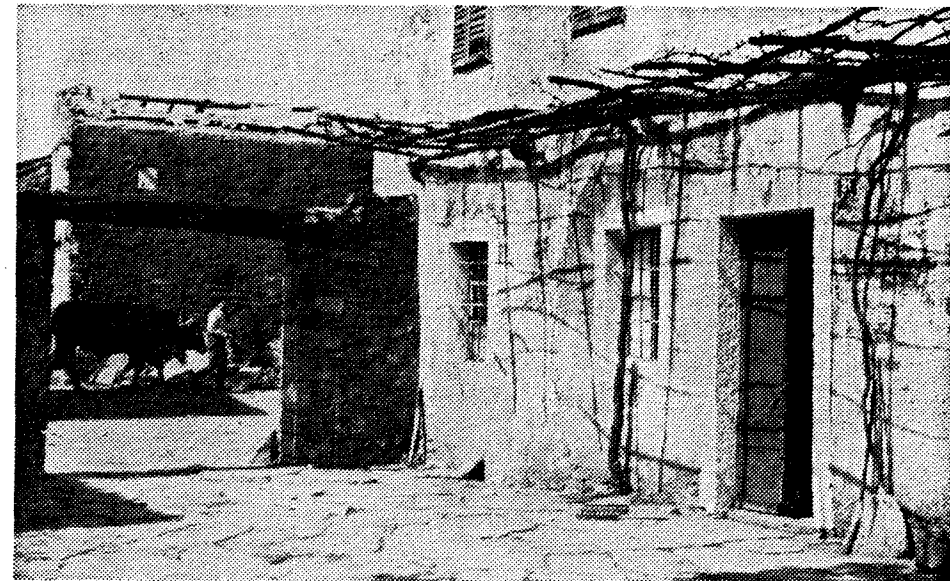
Jože Grzančič, ki je bil hudo ranjen 24. julija 1944 v Trstu (kompliciran zlom), takoj po osvoboditvi. Do evakuacije na Dolenjsko in v Italijo se je zdravil v partizanski bolnišnici BK-1

pripravili, da se, če bo potrebno, z orožjem branijo, kajti nobene partizanske enote ni bilo blizu, da bi jim priskočila na pomoč, od sovražnika pa nihče ni pričakoval milosti.

Anton Sancin iz Beke m. je 21. 3. 1969 ko sem zbiral podatke za ta opis, povedal ganljivo, komaj verjetno o njihovem psu, ki je, ko so prišli Nemci ali fašisti v vas, skoraj vedno stekel v bolnišnico, kot bi hotel povedati: »Pazite se, sovražnik je v bližini.«

Vsako jutro so bile na mizi sveže cvetlice

Kdor je bil med vojno ranjen in je več tednov ležal v skriti partizanski bolnišnici, skrivališču ali kjerkoli v neposredni bližini sovražnih zased ali postojank in za obrambo nesposoben v strahu čakal, ko je grozila smrtna nevarnost, je tudi spoznal, kako mučno in pogubno to vpliva na počutje in razpoloženje človeka. Pretnje s smrtno nevarnostjo, ki trajajo dalj časa, neredko povzročijo pri nekaterih preplašenost ali pravo paniko, pri drugih pa obup in apatijo ter s tem moralni zlom. V takšnih afektivnih stanjih prevladujejo v ravnanju mnogih ljudi samoohranitveni nagoni. Razsodnost in preudarnost, ki sta neobhodno potrebni za pravilno izbiro ukrepov, sta zoženi in potisnjeni na stranski tir. Za ohranitev samozaupanja in preudarjenosti sta potrebni miselna aktivnost in praktična dejavnost ter stalni boj proti enoličnosti, ker ta povzroča naveličanost in utrujenost.

Vhod v Sancinovo hišo na Beki, kjer je bila javka za sprejem ranjencev. Druga javka je bila v hiši Vinka Kočevarja — Urbanovega na Kostevcu.

GABER

Stari trg

KUHINJA
VEGA 55

Ključno vprašanje invalidskega doma v Strunjanu

Doslej smo z dvema reportažama skušali ugotoviti, kakšno je zdravje nekdanjih borcev, ter odgovoriti, kako naša družba in borci sami skrbimo za zdravljenje pa tudi za oddih, krepitev in razvedrilo naših vojnih tovarišev. Tokrat so na vrsti vojaški vojni invalidi. Te je vojna najhuje prizadela, zato zaslužijo še posebno pozornost. Priznati je treba, da je naša skupnost invalidom vseskozi posvečala veliko skrb. Žaj pa moramo ugotoviti, da bolezenske težave invalidov s staranjem naraščajo, skrb družbe zanje pa je nekako obtičala na doseženem, da nekako stagnira, namesto da bi se povečevala, kakor bi bilo pričakovati. Zdi se nam vredno poudariti, da je naša skupnost navzlic znanim gospodarskim težavam dosegla tolikšno stopnjo gnotne in splošne blaginje, da bi lahko tudi za invalide še kaj primaknila. Kot bomo videli, gre le za enkratno naložbo, ki bi se bogato obrestovala in bi pomenila tudi prispevek k turističnemu razvoju slovenske obale.

Invalidski počitniški dom v Strunjanu je bil zgrajen z denarjem invalidske organizacije in praznuje letos deseto obletnico obstoja. Namenjen je bil letovanju invalidov in njihovih svojcev. Zadnja leta pa se je ta dom, kot vsi podobni domovi po Jugoslaviji, spremenil po namenu. Zdaj zagotavljajo v njem predvsem tritedensko brezplačno zdravljenje invalidov, dom pa se je preimenoval v Invalidski zdravstveni rekreacijski center Strunjan. Mi ga bomo imenovali kar invalidski dom.

Invalidski dom leži na desni (severni) strani Strunjanskega zaliva. V sosedstvu je še počitniški dom Ljubljanske banke, vila Tartini in nekaj zasebnih počitniških hišic. Do tja vodi ozka asfaltirana cesta, ki jo divjačem nikakor ne priporočamo. Reči je treba, da ima invalidski dom zares lepo in prijetno lego in je le nekaj sto metrov stran od morja. Restavracija s kuhinjo, depandanse in hišice paviljonskega tipa, kjer je na razpolago 155 postelj, so obdane z borovci, cipresami, zelenjem in cvetjem, tako da je mnogo sence in za oko prijetnih občutkov.

Invalidi v Strunjanu imajo tudi ograjeno in lepo urejeno plažo. Tam je betonski pomol pa tudi plaža z obeh strani je betonirana, s stopničkami in lestvicami v morje. Potem so tu še senčniki, ležalniki, zastornice za preoblačenje, prhe ter točilnica in priročna ambulanta.

Otroškega živčava na tej plaži ne slišiš, čeprav se v obližju kopa tudi precej mladine. Na invalidski plaži uživajo sonce, morje in zrak zvečine resnobni in priletnejši ljudje. Med pomenki oživljajo spomine na vojne dni in na tovariše, ki jih ni več, ter premlevajo in ocenjujejo dnevne politične dogodke. Mnogi igrajo šah ali tarok. Tu in tam naletiš na invalidski voziček, zelo pogosto pa so tod okoli prislonjene tudi berglje. Spoznaš, da se tudi ljudje okrnjenih udov prepuščajo ugodju morske vode. Tako si nabirajo spodbude in moči za vsakdanje življenje.

Srečal sem mnoge znane invalide in prvoborce, videl mnogo tiste zagorele polti, kože bakrenega sijaja, ki nas navdaja z zaupanjem in zanosom. Kako prav je in kako lepo, da domovina ni pozabila na te ljudi, ki so toliko žrtvovali in ki so bili pripravljeni žrtvovati še več.

Moral bi pisati o življenjskem optimizmu in o brezskrbnem počitniškem kramljanju. Toda naše življenje ni bilo nikoli pregrnjeno z rožami, nikoli brez-

skrbno. Tudi danes se ne moremo nikakor znebiti razmišljanja in hotenja, kako bomo ustvarili več dobrin za jutri. Ne moremo mimo skrbi, kako bomo lepše letovali in kako pomagali drugim, našim soborcem, ki si pogosto sami ne morejo ali pa ne znajo pomagati. Zato ta reportaža ne more biti prijetno in zabavno branje. Mislim pa, da bo teža njene vsebine zbudila veliko zanimanja.

Kaj je povedal upravnik Krbavčič

Ivan Krbavčič je upravnik invalidskega doma v Strunjanu že četrto leto. V šetrtek sem ga zamen iskal. Šel je tja nekam proti Poreču po vino. Tudi v soboto sem ga dolgo čakal.

»Veste, v sezoni boste malokateriga upravnika dobili v pisarni. Treba je iti ven in reševati na stotine drobnih vprašanj, od katerih je odvisno dobro počutje gostov,« je dejal.

»Imate vse polno?«

»Vse polno, tako da se srečujemo s težavami, kam koga razmestiti, zakaj vsi bi radi prišli na zdravljenje v juliju in avgustu. Vsem ustreči ne moremo in bomo morali sezono podaljšati na ves oktober.«

»Od kdaj do kdaj je odprt vaš dom?«

»Naš dom je odprt od 15. aprila do oktobra. Letos bomo morali sezono podaljšati za 15 dni, torej do konca oktobra, ker smo prejeli 200 bolniških listov več kot lani. Za tiste, ki bodo prišli na zdravljenje in letovanje v oktobru, bomo organizirali kopanje v enem od pokritih bazenov s toplo morsko vodo, ki so v Izoli, Žusterni in Portorožu.«

»Govorite o zdravljenju in letovanju. Kaj mislite s tem?«

»K nam prihajajo na zdravljenje invalidi. To zdravljenje traja 21 dni in ga v celoti plača socialno zavarovanje. Invalidi prve in deloma druge kategorije imajo pravico tudi do spremljevalca. Razen teh pa Zveza združenj borcev NOV Slovenije že vsa leta razpisuje tudi desetdnevno letovanje za borce in invalide ter njihove družinske člane, ki so socialno ogroženi. Ti imajo pravico do nadomestila, ki je v sezoni manjše, v posezoni pa večje.«

Upravnik Ivan Krbavčič mi je povedal, da je lani v Strunjanu letovalo 714 borcev in invalidov ter njihovih svojcev po 10 dni, invalidov na zdravljenje pa je prišlo 576 s 45 spremljevalci.

»Koliko stane pri vas dnevni oskrbni

dan in koliko regresa priznavajo združenja?«

»Cena za en oskrbni dan je 34 dinarjev in 50 par. Določili smo jo na začetku sezone in je ne bomo spreminjali, čeprav se je medtem meso na primer že dvakrat podražilo. Nadomestilo je v predsezoni in posezoni višje, tako da 18 dinarjev plača vsak sam, 16 dinarjev in 50 par pa Zveza združenj borcev NOV Slovenije. Ker smo hoteli zmanjšati naval v sezoni in omogočiti, da bi prišlo v sezoni na vrsto čimveč invalidov z bolniškimi listi, smo nadomestilo v sezoni znižali, tako da vsak plača 30 dinarjev za oskrbni dan, nadomestila pa ima le 4 dinarje in pol. To velja za invalide, borce in njihove družinske člane, ki pridejo sem z napotnico. Za goste brez napotnic pa je penzion 42 dinarjev in 50 par.«

»Kakšno je razmerje po narodnostni sestavi?«

Poleg invalidov, ki prihajajo v Strunjan na tritedensko brezplačno zdravljenje, prihajajo sem na desetdnevni oddih tudi invalidi in borci z nizkimi osebnimi dohodki, zato srečujemo na plaži tudi otroke. Na sliki je v ozadju levo videti zidano pritlično zgradbo bifeja, v kateri je tudi pomožna ambulanta.

»Tričetrt borcev in invalidov je iz Slovenije, četrtnina pa jih pride iz drugih republik, zlasti iz Srbije. Srbija bi rada poslala k nam na zdravljenje še več invalidov, pa imamo premalo prostora, da bi jih vzeli.«

»Pri vas imajo invalidi in borci tudi zdravniško oskrbo?«

»Da. Zdravnik je tu trikrat na teden, v ponedeljek, sredo in v petek, bolniška sestra pa je tu stalno za vso sezono. Ambulanto smo spopolnili, opremili smo jo z napravo za dihanje s kisikom in drugim, zgradili pa smo tudi manjšo ambulanto pri bifeju na plaži, če mora zdravnik tam posredovati oziroma kadar hospitalizirane invalide na plaži, jim svetuje, kako in kaj in podobno.«

»Ali imate kaj pritožb in kaj je vaš največji problem?«

»Pritožbe so. Saj veste, da celo v malo večji družini ni za vse prav, kaj šele pri nas, ko je stalno 200 gostov in še več. Seveda so pomanjkljivosti tudi s strani osebja. Smo v velikih težavah, ker večino osebja zaposluje le sezonsko in ti ljudje potem niso zainteresirani, da bi se vselej do konca potrudili. Toda moram reči, da imam zelo dobre ljudi, ki delajo požrtvovalno kljub hudi vročini in preutrujenosti.«

»Slišal sem, da nameravate zgraditi bazen s toplo morsko vodo?«

»Da, to bi nas rešilo. Potem bi se rešili tega navala v sezoni, poslovali pa bi lahko vse leto. Strežno osebje bi potem imelo stalno zaposlitev vse leto, kar bi povečalo zanimanje za dobro poslovanje in varčevanje, skratka za boljši iztržek in za nova vlaganja. Podnebje je ugodno zlasti za astmatike, za one z boleznimi srca in ožilja, za zaprte tuberkulozo, zlasti za starejše, ki jim sonce celo škoduje. Mnogo je tudi takih, ki zimo in hud mraz težko prenašajo, tu pa je milo podnebje. Seveda je važno kopanje v topli morski vodi. Ta ima svoj zdravilni in rekreacijski učinek. V načrtu imamo pololimpijski bazen 25 krat 12,5 metrov, gradnjo še ene de-

pandanse s kakimi 50 ležišči in štiri- stezno kegljišče. Kuhinjo smo razširili že predlanskim, tako da lahko postrežemo štirikrat toliko gostov. Tudi restavracija bi nekako zadostovala.«

»Ali imate načrte že gotove?«

»Izdelati smo dali idejni načrt. Ta je gotov. Gradili bi tipski bazen s toplo morsko vodo, kakršni so bili zadnja leta zgrajeni v Žusterni, v Simonovem zalivu in v Portorožu, le da bi bil naš iz plastičnih mas. Zvedeli smo, da so v Zahodni Nemčiji razvili gradnjo plastičnih bazenov, ki jih izdelujejo po kosih in jih potem na kraju samem zvarijo. Ti bazeni so skoraj polovico cenejši od armirano-betonskih. Glavnega načrta nismo dali delati, ker nimamo denarja. Gre za precejšnje denarje, ki jih dom nima, Zveza združenj borcev pa tudi ne. Glede na podražitve in devalvacijo bi bilo potrebnih kakšnih 20 milijonov dinarjev (novih).«

Kje dobiti denar? Pa še danes, ko smo vsepovsod tako na tesnem, ko podjetja tare nelikvidnost in ko se nam še vedno povečuje plačilni primanjkljaj s tujino. Da, vprašanje, ki ni lahko. Toda mnogo prvin govori za to, da bo treba ta denar vendarle najti, zdaj, ko lahko z njim invalidom še kaj pomagamo. Če bomo odlašali, ne bo kaj pomagati.

Mnenje in predlogi Ivana Jenka

Ivan Jenko je predsednik komisije za vojaške vojne invalide pri republiškem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije. Ta komisija upravlja z vsem premoženjem vojaških vojnih invalidov, posredno pa skrbi tudi za zdravljenje in letni oddih invalidov.

»Zdi se mi,« je dejal Ivan Jenko, »da je v Strunjanu predvsem vprašanje pokritega bazena s toplo morsko vodo. Če bi ga imeli, bi sezono lahko razširili na vse leto in tako bi vso to množico, ki zdaj pritiska v poletnih mesecih lahko razporedili na celoletno obdobje. In ne samo to. Večini udeležencev narodnoosvobodilne vojne več ne ustreza poletna vročina, ampak bi marsikomu bolj ustrezali spomladanski, jesenski pa tudi zimski meseci, če bi se ljudje lahko kopali. Torej ne gre toliko za sonce, kolikor gre za toplo morsko vodo in za to, da ljudje pridejo v strunjansko podnebje, ki je zelo ugodno. Namreč zavedati se je treba, da imamo med borci in invalidi ogromno ljudi, ki imajo nahuho, razne zaprte tuberkuloze, srčno obolenja in podobno, pa jim vročina prav gotovo ne ustreza. Zato bi v Strunjanu mi morali imeti bazen s toplo morsko vodo. Če bi imeli tak bazen, bi bila s tem rešena cela vrsta vprašanj, ki zdaj upravi doma zlasti julija in avgusta povzročajo sive lase.«

»Upravnik Krbavčič mi je govoril tudi o gradnji še ene depandanse?«

»Posteljne zmogljivosti so več ali manj dovolj velike, seveda pod pogojem, če zgradimo pokriti bazen s toplo morsko vodo. Ker zdaj pritiskajo vsi v teh treh mesecih, drugače pa je dom več ali manj prazen. V kolikor bi bile potrebne manjše razširitve, bi bilo to lahko rešiti. O depandansi govorijo predvsem zato, da invalidi v zimskih mesecih ne bi morali iz toplega bazena takoj ven na hlad, ampak da bi se lahko takoj razmestili po sobah.«

Nadaljevanje na 11. strani

Takšni so te dni prizori na invalidski plaži v Strunjanu.

(Nadaljevanje z 10. strani)

»Potreba po gradnji pokritega bazena s toplo morsko vodo v Strunjanu je najbrž zadosti utemeljena. Zdaj bi me zanimalo, kje boste dobili denar.«

»Vsi pokriti bazeni s toplo morsko vodo so zelo drage reči. Bazena v Palacu in Žusterni sta bila zgrajena lani. Za vsakega izmed njiju so plačali od 15 do 20 milijonov dinarjev. Če zdaj upoštevamo še devalvacijo, ki smo jo medtem doživeli — (gre namreč večinoma za uvoženo opremo), bi tak bazen v Strunjanu stal 20 do 25 milijonov dinarjev. Samo da mi nismo mislili iti v gradnjo takega bazena, kot sta v Palacu in Žusterni, ampak po obsegu sicer enakega, vendar iz plastike. Ta pa bi bil, kar se samega bazena tiče, kakih 40 odstotkov cenejši. Torej moramo še vseeno računati s kakimi 20 milijoni.«

»Ali nameravate sprožiti kako akcijo za zbiranje denarja?«

»Bili so predlogi, toda danes bi bila taka akcija obsojena na neuspeh, zakaj delovne organizacije so zelo na tesnem in se bojijo za vsak dinar. Zdi pa se mi, da bi imela taka akcija preveč nekakšen samaritanski prizvok. Če bi šli mi sami na posojilo, se mi zdi, da bi bila odplačila tako visoka, da jih dom sam ne bi zmogel. Poskušali smo tudi drugače. Mislili smo, če bi se še kdo drug

zanimal za gradnjo, na primer Zavod za rehabilitacijo invalidov Slovenije, potem Republiški zavod za socialno zavarovanje, Sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, mogoče tudi banka. Torej če bi bilo nekoliko več zainteresiranih, ki bi bili pripravljeni prispevati del denarja, potem bi tudi dom sam lahko zbral nekaj denarja, s tem da bi najel posojila. To je ena možnost. Mi pa imamo še en predlog, ki bomo z njim seznanili Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije na prvi seji. Ta naj bi ga posredoval Izvršnemu svetu Slovenije, če bi bil leta pripravljen plačati gradnjo bazena. Naš predlog je stvaren. Verjetno bi bilo najboljšje tudi za sam izvršni svet, ki bi težko naenkrat izdvojil tolikšno vsoto iz proračuna, če bi bil Izvršni svet pripravljen obvezati se, da bo vračal letna odplačila. Po nekkih izračunih bi anuitete bile cca 300.000 dinarjev, te pa bi tudi vsakoletni republiški proračun lahko prenesel. Mogoče celo tako, da bi teh 300.000 dinarjev vzeli iz sredstev, ki jih Izvršni svet zagotavlja za zdravljenje vojaških vojnih invalidov. Ta možnost bi bila najsprejemljivejša. Mislim, da je treba pri tem upoštevati še nekaj. Če bi šli na zbiranje sredstev, bi ta akcija trajala nekaj let. Nam gre pa za to, da bi pokriti bazen s toplo morsko vodo zgradili čimprej, vsaj do zimске sezone leta 1973. Namreč, najmlajši udeleženci narodnoosvobodilne vojne so zdaj stari 45 do 50 let, preostali pa so starejši, 60 in še več. Če bi zavlačevali, bazen za invalide in borce sploh ne bi prišel več v poštev. To se pravi, da je zadeva danes aktualna, ne pa morda čez kakih 5 ali 10 let. Zato se nam zdi to tako pomembno in tako nujno.«

»Ali so kake težave z lokacijo? Mislim na bližnjo vilo Tartini.«

»Invalidi imamo dovolj veliko zemljišče, da lahko zgradimo pokriti bazen s toplo morsko vodo. Vila Tartini, ki je v lasti Izvršnega sveta, nas ne moti, če bo to vilo Izvršni svet zadržal. Pač pa bi nas zelo motilo, če bi Izvršni svet to vilo prodal kakemu gostinskemu podjetju, ki bi potem dograjevalo še druge objekte. To pa bi invalide zelo utesnjevalo. Dostop do obale je že zdaj težaven, tista ozka cesta in toliko avtomobilov, tako da bi bilo zelo dobro, če bi se z Izvršnim svetom lahko dogovorili za tisto vilo in za prostor okoli nje.«

»Na splošno,« je še povedal tovariš Ivan Jenko, »je dom v Strunjanu po namenu usposobljen za zdravljenje vojaških vojnih invalidov. Največ se ljudje pritožujejo glede časa, ko so poklicani na zdravljenje, hodijo posredovat in podobno. Vsem tem težavam pa bi odpomogel pokriti bazen s toplo morsko vodo,« je zaključil Ivan Jenko.

V najhujši pripeki je dom v Strunjanu kakor izumrl. Vse ždi v senci ali pa se namaka v morju, le tam pri bifeju je živo. Gledam na oglasno desko. Tam je obvestilo za izlet z letalom v Dubrovnik, ki ga prirejajo vsako sredo, stane pa 350 dinarjev. Od Strunjana do Pule potujejo z avtobusom, nato z letalom, si ogledajo Dubrovnik in se zvečer vrnejo. Manjše izlete do Pirana in Portoroža prirejajo v dogovoru z lastniki ladij za 5 dinarjev. Enkrat na teden imajo ples, igra orkester Brajko iz Izole. V te namene je dom letos izdvojil tudi nekaj denarja.

Opazil sem, da so odstranili boilerje in uvedli napajanje s centralno ogrevano toplo vodo. Skratka invalidi v Strunjanu skrbno gospodarijo in prav obrnejo vsak dinar. Tudi zaradi tega zaslužijo, da jim družba pomore pri prepotrebni naložbi. Saj kasneje, ko bo Strunjanski zaliv turistično urejen, bo pokriti bazen s toplo morsko vodo na voljo tudi za druge turiste in ne samo za borce in invalide. Tako bo vračal in prinašal nove dinarje.

Mislim, da bodo tako gospodarjenje in take načrte invalidov vsi pozdravili. Ampak potrebna je tudi podpora in to brez odlašanja...

FRANCI STRLE

POPRAVEK

V poročilu iz proslave v Radomljah (TV 15 št. 31 od 29. julija 1971) smo zapisali, da so domžalska godba, združeni pevski zbori iz Domžal in Kamnika ter harmonikarski orkester Zavoda za glasbeno izobraževanje iz Domžal nastopili pod vodstvom Alfonza Avblja-Sama. Ta podatek je našemu reporterju dal inž. Miha Pavlič, vendar ni točen. Godba, zbori in harmonikarski orkester so nastopili pod vodstvom Staneta Habeta, direktorja Glasbene šole v Domžalah. Prosimo, da nam napako oprostite!

V BELO KRAJINO

V nedeljo dopoldne, 5. septembra, bo v Metliki na Pungartu tradicionalno srečanje borcev iz Bele krajine in vseh ljubiteljev Bele krajine. Posebnega programa ne bo. Stregli bodo domači gostinci, cene bodo zmerne, pogoščeni boste z belokranjskimi dobrotami. Pridite obiskat stare partizanske znanee, ne bo vam žal.

Občinski odbor ZZB Metlika
in odbor 15. brigade

DOBRO JE, ČE VESTE

VZROK ENE NAJHUJŠIH BOLEZNI V JUGOSLAVIJI KONČNO ODKRIT. Ameriška akademija znanosti je potrdila ugotovitve dr. Borislava Markovića, zdravnika v Gnjilanih, da doslej neozdravljivo in skrivnostno bolezen ledvic, endemski nefritis, razširjeno v okoličici ustij Save, Drine in Morave, povzročata natrijev in magnezijev silikat, raztopljena v vodi. Vzrok bolezni so dolga leta iskali številni raziskovalci po svetu in pri nas zaman. Zdaj so v Ameriki s poskusi potrdili, kar je dognal s svojim raziskovanjem dr. B. Marković. Znanstvene ustanove v mnogih deželah po svetu že raziskujejo nevarno bolezen na podlagi dr. Markovićevih dognanj.

DEVETDESETLETNICA ELEKTRICNEGA TRAMVAJA. Kaže, da bo električni tramvaj vendar doživel svojo stoletnico, čeprav so ga v mnogih mestih že izpodrinila druga vozila. Letos so proslavljali 90. letnico tramvaja v Berlinu. Prva tramvajska vozila je izdelalo znano nemško podjetje Siemens. Električna cestna železnica je vozila že dvajset let, preden je popolnoma izpodrinila tako imenovano konjsko cestno železnico; konji so bili v Berlinu vpreženi v vozila cestne železnice do leta 1902. V zahodnem Berlinu so odpravili zadnjo tramvajsko progo že pred petimi leti, medtem ko v vzhodnem delu mesta tramvaj še zmeraj vozi.

NITI PODGANE NE PRENESEJO SODOBNE GLASBE... Novejša raziskovanja o življenju živali so potrdila, da je precej resnice celo v ljudskem pregovoru, ki pravi, da se zaradi slabe godbe razbeži celo golazen. Ameriški raziskovalci so z zelo natančnimi in dolgotrajnimi raziskovanji življenja podgan zanesljivo ugotovili, da so te sicer nekdaj ve kako priljubljene živali najraje poslušale klasično glasbo, zlasti Mozarta, na splošno pa niso prenesle sodobne glasbe, kakršne so n. pr. Schönbergove skladbe. Toda kdo ve, če ne bo prav to poslednja propaganda za glasbo, kakršno dandanes tudi pri nas propagirajo na številnih festivalih!

KAJ VSE UTEGNE POVZROČITI RAK! Lepotice, ki ne poznajo mere pri uporabi raznih lepotic, dišečih razpršil, kakršne dandanes uporabljajo za najrazličnejše namene, med drugim pa zlasti za preganjanje nezaželenega telesnega vonja, bodo morale biti previdne tudi pri uporabi lepotic, če jim je kaj do zdravja. V Ameriki so namreč ugotovili, da razpršila proti vonju pod pazduho utegne zelo nevarno vplivati na pljuča. Ko je tekočina razpršena v zraku, prodre med vdihavanjem v pljuča, kar ne ostane brez posledic, ko se to redno ponavlja dan za dnem.

OBISK V MARIBORU BO
USPEŠEN. če boste obiskali
lepo urejeno in bogato za-
loženo novo blagovnico

zarja
maribor

KUIK
GLAVNI TRG

MIRKO VUJAČIĆ:

V ŠPANIJU BREZ POTNEGA LISTA

Spomnil sem se, kako sem se kot vojni begunec, v zeleni uniformi, spretno izognil kontroli cesarske žandarmerije. Nemara sem za take večine še vedno nadarjen. Nekoč me je po vagonih podila neka žandarska svinja, in če ne bi bil imel pri roki steklenice žganja, bi bil končal v kakšni temnici. Ko je žandar polokal slivovko, sploh ni več zahteval železniške »objave«. Celo po hrbtu me je potrepeljal, pijano mežikajoč s svojimi prašičjimi očmi.

Vem, da bo najtežje vstopiti v vagon. Najnevarnejše je, kadar so vagoni napol prazni, ker spretniki in policija pregledujejo vse od kraja.

Vlak bo pripeljal čez eno uro. Na peronu sta stala le dva potnika. Potem je prišla skupina dijakov. Vračali so se z ekskurzije. Začel sem upati, da bom lahko med njimi vstopil neopaženo.

Na postajo je v neredu prikorakala četa utrujenih vojakov. Vsi so imeli od prahu sive obrvi zaradi marširanja po prašnih cestah. Pomislil sem, da je to kakšna enota, ki pripada tistim iz tabo-rišča, v katerega sem bil zašel.

Moj bog, kako so podobni tistim nesrečnikom, ki so 1914. leta v avgustu napolnili hrvatske ceste in so vzdolž Save pešočili proti Beogradu! Ali se spet kam pripravljajo? Spet na jug? Ali morda na sever, bogvedi...

35

Vsi so bili resni in molčeči, važni in ponosni. Toda vojska ni vojska, če nima niti enega švejka. Sedel sem na travi v senci, nasproti vhoda v čakalnico. Nihče se ni zanimal zame in pomislil sem, da nemara nisem preveč sumljiv. Zaradi strahu, da ne bi padel policiji v roke in da mi ne bi presekali poti v Španijo ter me poslali nazaj v Jugoslavijo, so se mi zdele nevarnosti na poti večje, kot so v resnici?

Morda je bilo še pol ure do odhoda vlaka, ko se je na postaji pojavil dežurni policaj. Seveda sem ga jaz prvi opazil. Legel sem v shojeno travo in se delal, da spim. Potem se mi je to zdelo nespametno. Na javnih mestih se moram dostojno obnašati! V čakalnici sem sedel na klop med druge potnike.

Policaj se je vrnil dvakrat ali trikrat. Enkrat je vrgel oči name kot na predmet, katerega zadah mu gre na živce. Stopil je ven in ni bilo videti, da sem mu sumljiv.

BIL SEM SVEŽENJ

Hrup se je čul že dolgo prej, preden je vlak pripeljal na postajo. Ko se je ustavil, sem se pomešal med dijake. V prednji vagon sem vstopil zadnji. Bil je napol prazen. Pod pazduho sem držal kos šotorskega krila in premišljal, ali je bolje, da sedem, ali naj stojim na hodniku. Seveda, bolje bo, če bom stal na hodniku, ker od tod lahko spremljam sprevednikove korake. Smuknil sem na stranišče, da bi videl, če lahko počakam tu, dokler bo sprevednik hodil po mojem kupeju.

Menda smo se peljali že mimo tretje postaje, sprevednika pa še ni bilo. Kadar ni vojne, vsem

36

uslužbencem oslabijo čuti za nevarnost. Na mojo veliko nesrečo sta na naslednji postaji vstopila dva policaja. Morda sta koga iskala ali pa jima je bilo dovolj poležavanja — šele pred kratkim sem opazil, da hočejo po vsi sili koga prijeti. Sprevednik mi ni bil več nevaren. Enkrat je šel mimo mene, pa me še pogledal ni. Dozdevalo se mi je, da niti od drugih potnikov ni zahteval kart.

Vlak je piskal, jaz pa sem komaj čakal, da pride na postajo. Trdno sem se odločil, da bom izstopil in peš nadaljeval pot. Šel bom ob progi, ki mi bo rabila za smerokaz. Policaja sta me preplašila. Noge so me strašno bolele in potovanje z vlakom je bil pravi užitek.

Ko pa sem izstopil, sem ugotovil, da so na moj vagon priključili tovrstne vagone. Na enem je pisalo: »Lahko pokvarljivo blago«. Bilo je namenjeno v kraj, za katerega še nikoli nisem slišal. Zadnji je smrdel po nafti.

Izkoristil sem trenutek, ko v bližini ni bilo železničarjev, in skočil na vagon. Nisem vedel, kaj naj storim. Sodi so bili tako dobro zloženi, da se nikakor nisem mogel skriti med njimi, čeprav sem bil zelo tenak. Če grem na vrh, me bodo opazili ob najmanjši svetlobi. Šel sem na sredo vagona in legel. Prek roba sem poskušal opazovati okoli- co. Le nebo sem videl, drugega nič. Začel sem močneje upati, da bom ostal neopažen. Toda lahko me vidijo z oken železniške postaje! Kaj naj storim? Tu ni rešitve. Torej se bom spet znašel v verigah. Medtem ko je vlak drvel, sem se držal za obode sodov. Rešil se bom le, če uom na postaji izstopim. Toda nisem bil prepričan, ali se bom lahko še enkrat povzpel na vagon. Prej, ko

Tovarna igel

tik

KOBARID

IZDELUJEMO:

vse vrste ročnih in strojnih igel; izvijače navadne in križne ter garniture izvijačev. Podložke: JUS M. B 2011; JUS M. B 2013; JUS M. B 2110; JUS M. B 2136; JUS M. B 2150; DIN 6799.

Injekcijske igle za humano medicino in veterino; igle za utenzilije za tekstilno industrijo.

INDUSTRIJA
PLASTIKE

POLYPEX

izdeluje:

pohištveno okovje in gumbe vseh vrst, standardne in mode gumbe, razne brizgane izdelke, sanitarno plastiko v lepih pastelnih barvah, gradbene kemikalije ter folijo za cestne markacije.

Vse informacije v zvezi navedenih izdelkov vam nudi naša komercialna služba.

Pridite ali pišite — seznanili vas bomo in prepričani smo, da se boste odločili za nakup.

KAKO SI STRAUSS PREDSTAVLJA
PRIHODNOST EVROPE

Reakcionarno in revanšistično pričanje predsednika bavarske kršćansko-socialne zveze Franza Josefa Straussa je zelo dobro znano. Pred kratkim pa je povedal še kako si predstavlja prihodnost Evrope.

Prav gotovo se ni zgodilo slučajno, da je za svoj nastop izbral prijetni letoviški kraj Mondsee v avstrijskem Salzkammergrutu. Tam je bil v avgustu mednarodni mladinski tabor in Strauss je udeležence osrečil s svojim referatom »Kako si predstavljam prihodnost Evrope«. Iz njegovih izjav izhaja »naj bi posamezne države svoje lastne koristi podredile višjim«. Narodna neodvisnost in suverenost držav sta za Straussa zaostali mišljenji, ker bi rad videl vse države Evrope »do Urala« združene, seveda pod vodstvom Nemčije. Strauss sicer prav dobro ve, da je podoben poskus z vojaško silo pred šestindvajsetimi leti klavrno propadel in zato se danes zavzema za »evropsko zedinjenje«, in za »zahodnoevropsko zedinjenje«. Taka Evropa naj bi bila eden od obeh »stebrov« na novo preurejene NATO pakta. Drugi steber pa naj bi

bile ZDA in obe skupnosti naj bi bili med seboj povezani s pogodbo.

Vse to je le nova izdaja že znanih napadalnih načrtov, ki so v zadnjih letih klavrno propadli. »Dinamični« Strauss to dobro ve, zato se zavzema za preosnovo EGS in NATO. Seveda je pri tem tudi Avstriji določil posebno vlogo, ki sicer ni nova, toda zanimiva. Avstrija naj bi predstavljala »most« zahodnoevropske skupnosti. Strauss sicer ve, da je to v nasprotju z nevtralnostjo Avstrije, toda prav to je tisto, kar je temu gospodu trn v peti.

Dva razloga sta, zaradi katerih Strauss v Avstriji prav sedaj razlaga svoje zamisli. Po eni strani so priprave na evropsko varnostno konferenco vse bolj v ospredju, toda Strauss in njegovi prijatelji so zagrizeni nasprotniki takega sporazuma. Mimo tega bodo v Avstriji tudi volitve in to že v oktobru. Pri teh pa želi Strauss pomagati svojim avstrijskim somišljenikom. Vse to je častnik »Volksstimm« (ljudski glas) komentiral takole: »To je bil višek revanšistične nesramnosti na območju nevtralne Avstrije«.

JOHANN MÜLLER — DUNAJ

Šolarji, počitniški čas se izteka
in pripraviti se bo treba za šolo!

Pri trgovskem podjetju
nama
Ljubljana • Kočevje • Škofja Loka

že lahko kupite

**ŠOLSKÉ
POTREBŠČINE**

- aktovke in torbice v vsem novih modelih
- telovadne drese in copate
- šolske halje za fantke in deklice
- šolske zvezke, papir, pi-sala in ostale pripomočke

KUPITE ŽE SEDAJ, KAR
VAM BO POTREBNO ZA
POUK

nama
25 LET
1971

37

sem se vzpenjal gor, sem opazil nalepko, na kateri je pisalo »stranzita«. To pomeni, da se mi je ponudila zelo ugodna prilika in da bom lahko brezplačno prepotoval celo državo. Oprezno sem se plazil po sodih, da bi našel boljši prostor. Ni sem mogel najti ugodnejšega položaja. Ležal sem na hrbtu in v moje mršavo telo so se zajedali robovi sodov. Nafta pa je tako smrdela, da sem nekajkrat bruhal. Toda vseeno je bila vožnja kljub mukam, gnusu in ležanju na ostrih robovih sodov cenejša kot pa pešačenje po stranskih poteh.

Tedaj mi je šinila v glavo imenitna misel. Sedaj je zame važno le to, da me na postajah ne bodo opazili. Odločil sem se, da se bom spremenil v sveženj. Iz kota vagona sem privlekel nekaj kosov debelega kartona, popackanega z nafto. Papir sem začel namotavati okrog sebe. Pozabil sem, da se bo vlak vsak čas ustavil na neki postaji. Ustavil se je v nekem hrupnem naselju. Imel sem srečo. Poslopje, v katerem je bila postaja, je bilo nizko. Ves čas sem v strahu pred sojem svetilk mirno ležal in čakal, da bo vlak zdrvel v noč. Dobro sem slišal pogovor dveh železničarjev. Eden je vprašal drugega, kam gre tovor z nafto. Povedal mu je za naslov, ki sem ga bil že prej prebral. Dodal je še, da morajo dva soda iztovoriti v mestu H. Imel sem veliko srečo, da sem slišal njun pogovor. Takoj sem pomislil na prostor, kjer sta bila postavljena tista dva soda. Imel sem odlično skrivališče. Malo bo smrdelo, toda smrad bo odvrčal ljudi od tega, da bi ytikali nos v moje skrivališče.

Vlak se je premaknil, jaz pa sem se začel zavijati. Najprej sem si s papirjem ovil noge, potem

38

stegna in tako naprej. Še prej pa sem se zahototal v šotorsko krilo. Čeprav sem se trudil na vso moč, mi je šlo delo težko od rok. Kmalu sem imel celo telo v omotu. Ko je prišla vrsta na glavo, je postalo delo še težavnejše. Prvič zato, ker se mi je mudilo, drugič pa zato, ker je papir neznošno smrdel po nafti. Toda na vse to nisem smel niti pomisliti. Končno sem si omotal še glavo. Čeprav sem se trudil, da ta nenavadni sveženj ne bi imel človeških oblik, sem po gubah okrog sebe videl, da mi to ni najbolje uspelo.

To omotavanje samega sebe, poleg vseh ostalih nevedčnosti in gnusnega vonja po nafti, me je spravilo v smeh. Smejal sem se iz ovoja papirja, na katerem sem si naredil odprtine za nos in oči. Ne vem, zakaj me je to spomnilo na pogreb nekega vojaka v Vidmu — Udinah 1917. leta. Ubil ga je top, drugo jutro pa so ga njegovi muslimanski tovariši zavili v šotorsko krilo in ga pokopali. Še slutil nisem, da bom moral na poti v Španijo posnemati muslimansko pogrebno ceremonijo in si s tem pomagati do borbe v revoluciji.

Čedalje več postaj je ostajalo za mano. Vlak je tako drvel, da sem se bal, da ne bi odneslo sveženja mojih ubogih kosti. Pred svitanjem me je zeblo, toda spazec me je le premamili in tako sem v svežnju prespal do prvega dne.

Začel sem misliti na postajo, kjer bodo iztovorili tista dva soda. Na kosček papirja sem si zapisal nekatere glavne postaje. Ugotovil sem, da bo prišel vlak na tisto postajo točno ob desetih zjutraj. Dovolj časa sem imel za počitek.

Zel sem si tobaka — mnogo bolj kot kruha. Na neki postaji se je nekdo dolgo časa motal

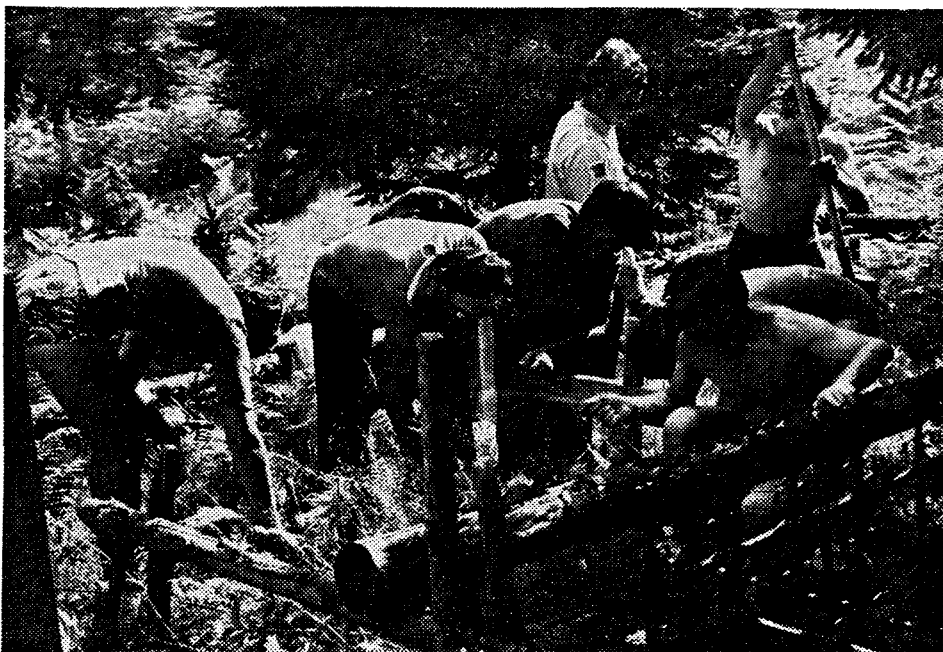
39

okrog mojega vagona. Kaj, če kdo sveženj ukrade? Ko me bo videl, se bo preplašil...

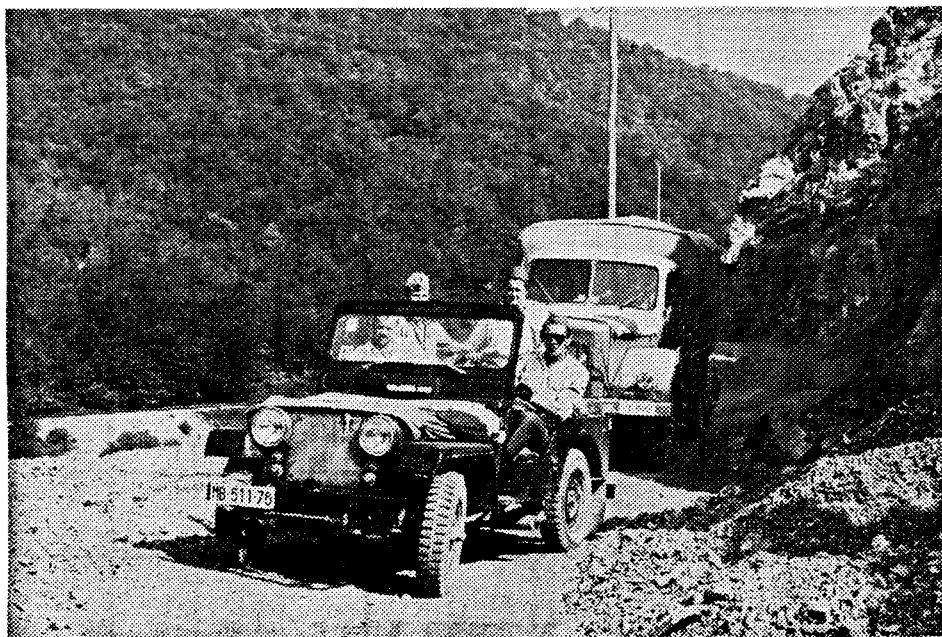
Zjutraj je začelo deževati. Sveženj je začel razpadati. Papir se je napil vode, jaz pa sem bil najbrž podoben truplu. Če bo še deževalo, ne bom mogel potovati v svežnju. Obraz mi je vedno bolj kukal iz njega. To moje nenavadno potovanje ni bilo ničemur podobno.

Deževalo je čedalje bolj in jaz sem »razpadala«. Glava paketa je dobila večje oči in zelo široke nosnice. Če se bo to še nadaljevalo, se ne bom mogel nikamor skriti. Za policijo pa bom velika uganka. Ko me bodo zagledali, bodo pomislili na skrivnostni uboj, ko pa bodo videli, da sem živ, bodo nejevoljni, ker nisem mrtev, kajti zapisnik bi lahko izpolnili z nevsakdanjo vsebino. Najprej bodo pomislili, da sem vlomilec ali pa morilec. Toda to se jim bo zdelo čudno, ker so vlomilci precej močnejši od mene pa v svežnjih tudi ne potujejo. Pravzaprav sem najbolj podoben fakirju. In če bi jim kaj takega rekel, bi mi morda še verjeli, saj sem po fizionomiji res pravi fakir. Za novinarje bi bila to velika poslastica, ker bi bralce pritegnili s poročili o nenavadnih dogodkih. Svoj nos vtikajo v vsako stvar.

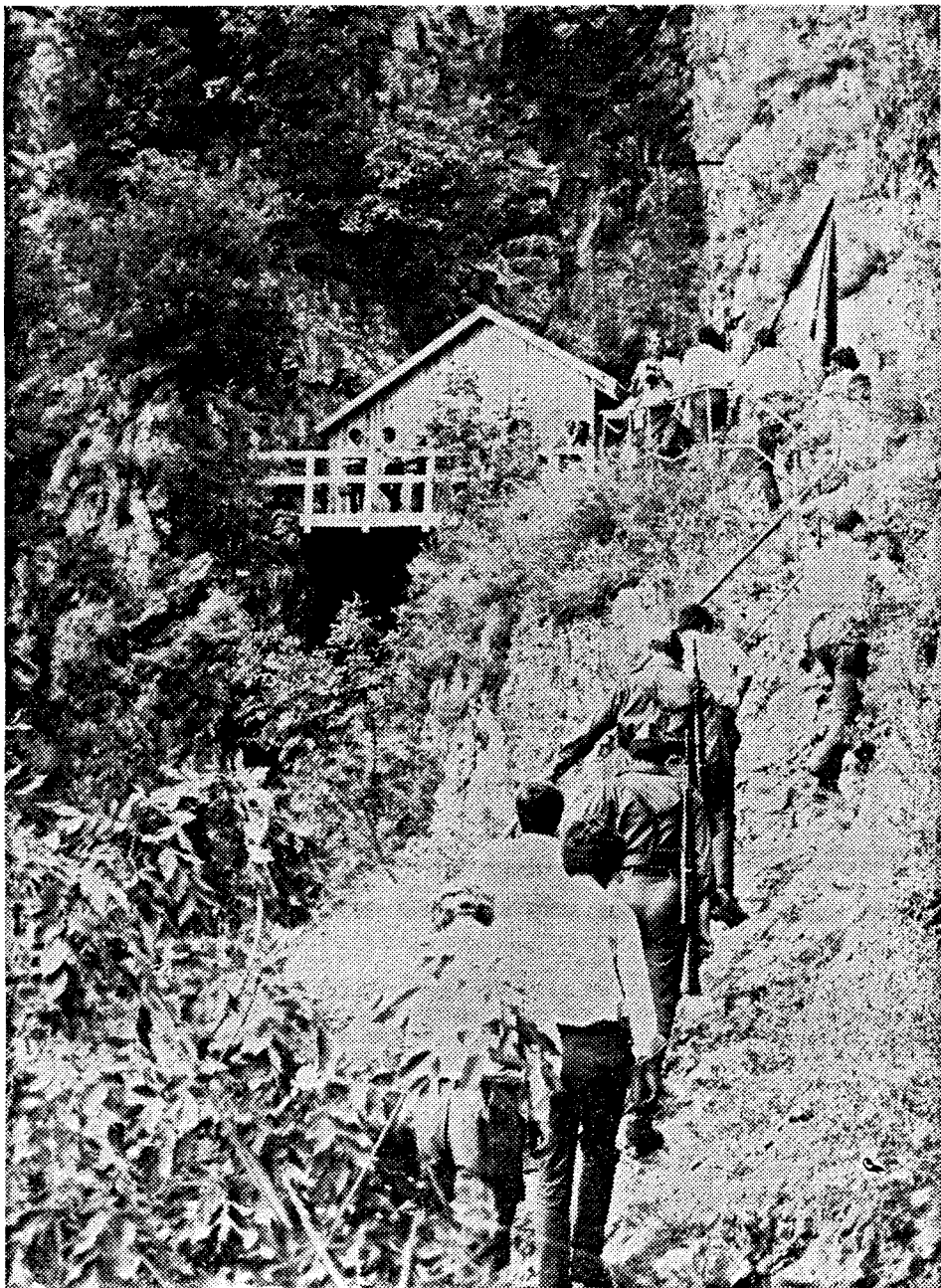
Končno je prenehalo deževati. Zdnilo se je in sveženj se je začel sušiti. Previdno sem dvignil glavo, da bi videl, kakšen sem. Bal sem se, da ne bi poškodoval oblik sveženja. In glej nadlogo — zagledal sem noge. Kolena, zavite v šotorsko krilo, so se prikazale na soncu, pojavili so se kolki — ni mi preostalo nič drugega, kot da se odmotam. Toda če me bodo ljudje videli takega, jim bom zbudil pozornost. Torej bom ostal kar tako...

6. Skupina brigadirjev ureja grobišče padlih partizanov

7. Prednja straža se je prebijala tudi po takšnih »cestah«

8. Na poti k Titovi votlini v Drvarju

BELEŽKE S POHODA „PO POTEH SLOVENSKE DELEGACIJE NA II. ZASEDANJE AVNOJ“ - nadaljevanje

POT V JAJCE

V Bihaću smo najprej obiskali muzej I. zasedanja AVNOJ. Po kratkem počitku smo jo ubrali dalje. Povsod nas je prebivalstvo pristržno sprejemalo. Najbrž pa bo vsem udeležencem ostal v najlepšem spominu prihod v Livno, kjer nas je mladina nadvse pristržno sprejela. Predsednica mladine Mara Baković, pa tudi drugi, so nenehno skrbeli za nas. Uživali smo neverjetno pozornost in gostoljubje ne bi mogli prehladiti. Povabili so nas na ples v mladinski dom. Prišli so tudi v naš tabor in skupaj z nami okrog tabornega ognja peli in plešali. Ko smo se po dveh dneh poslovili od prijaznih ljudi tega mesteca, nam je bilo močno žal.

V Livnu so delegati, ki so šli na II. zasedanje AVNOJ, pred osemindvajsetimi leti, dobili kamion. Zato smo tudi mi potovali dalje do Bugojna z avtobusi, od tam do Jajca pa z ozkotirno železnico ali »cirom«.

Dvanajstega dne našega pohoda smo prišli v zgodovinsko Jajce. Zvedeli smo, da vanj prihajajo izletniki iz vse države in tudi iz tujine. Mesto je že zdavnaj popolnoma drugačno kot je bilo leta 1943. V nekdanjem sokolskem domu, kjer je bilo zgodovinsko zasedanje, je zdaj muzej II. zasedanja AVNOJ. Tudi mi smo si ga ogledali z velikim zanimanjem. Dogodke iz takratnih dni nam je razlagal podpolkovnik Janko Gregorič.

Vrhunec vseh doživetij pa je bil, ko je naš brigadni aktiv predlagal za sprejem v Zvezo komunistov osemnajst udeležencev pohoda.

Ob koncu pa še nekaj mnenj udeležencev pohoda. Podpolkovnik Gregorič je dejal:

»V eni sapi ne morem izpovedati vseh občutkov. Povem naj le-to, da sem srečen in zadovoljen z obiskom krajev, mimo katerih sem šel leta 1943 v Jajce. Ze vsa poveljna leta sem se dogovarjal s tovariši, da bi šli pogledat, kje vse smo hodili. Toda zaradi službe in bolezni nekaterih udeležencev naših načrtov

nismo uresničili. Šele zdaj se je izpolnila moja želja.

Pri pohodu sem sodeloval z velikim veseljem. Mislim, da bi pohod mladine po poteh delegacije na II. zasedanje AVNOJ moral postati tradicionalen. Sam sem pripravljen sodelovati tudi prihodnja leta.

Pohoda sta se udeležila tudi njegova sinova, petnajstletni Bojan in devetnajstletni Jani, ki je dejal:

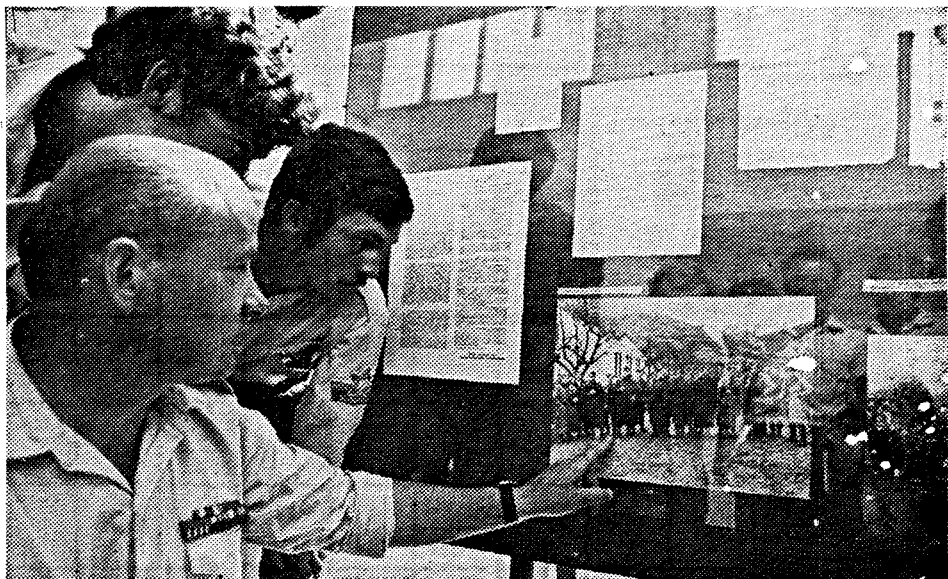
»Srečen in ponosen sem, da sem se udeležil tega pohoda. Ne samo zaradi tega, ker je pohod pred osemindvajsetimi leti varoval in dejansko vodil moj oče, ampak ker me zanimajo neznani kraji in nova prijateljstva. Na tem pohodu sem spoznal številne vrstnike iz skoraj vseh krajev naše domovine. Po udarim naj še, da bi mi mladi morali prevzeti na svoja ramena še večjo skrb za ohranitev tradicij naše revolucije.

Ce strnemo izjave omenjenih in ne omenjenih tovarišev, potem lahko zapišemo, da je bil pohod uspešna akcija. Še več, da je presešla naše pričakovanje. Organizacija je bila zelo dobra, nikjer se ni nič zataknilo. Udeležence smo sproti seznanjali z vsem, kar smo doživeli po poti. Po raznih krajih smo prirejali srečanja z domačini ob tabornih ognjih. Vsepovsod smo ugotavljali, da ljudje hudih časov med zadnjo vojno še niso pozabili in da so se še vedno pripravljani upreti vsakemu napadalcu.

Moje skromno mnenje o pohodu:

Vse, kar smo videli, slišali in občutili med pohodom, ko smo prehodili nad 200 km, je bila za nas najboljša in najbolj prepričljiva ura zgodovine. Kljub žuljem, žeji, utrujenosti, vročini in dežju. Hkrati pa dokaz, kako bratstvo in enotnost naših narodov nista prazni besedi, ampak živa resnica. Ti veliki pridobitvi naše revolucije, stekani med vojno viхро, še žarita v srcih ne samo starejših, ampak tudi mlajših ljudi.

Tekst: STANE ŠKRABAR ML.
Fotografije: MARJAN GARBAJS

9. Podpolkovnik Janko Gregorič kaže v muzeju v Jajcu zgodovinsko fotografijo, na kateri je tudi on

10. Slovenska mladinska brigada AVNOJ—71 je uspešno izpeljala svojo nalogo in z železniške postaje korakala po ljubljanskih ulicah do kluba poslancev. Tam ji je sekretar republiške konference ZMS Alfred Voh priredil sprejem

Razpis nagradne križanke

Malo razvedrila in malo sreče. Kot vidite šestim tudi to pot ne bo žal sodelovanja pri naših nagradnih križankah.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA

Nagrajeni prispevek

SPOMINI INTERNIRANKE MARIJE

Bilo je 8. avgusta 1942 okoli druge ure ponoči v žirališču pregnancev v Celju. Okupatorji so nas prebudili, neusmiljeno ločili otroke od mater in nas strpali v zaprte tovrne avtomobile, ki so zaropotali v noč. Nedolgo zatem smo se znašli na kolodvoru, kjer so nas nagurali v živinske vagonce. Šele tedaj smo ženske spoznale, da smo pravzaprav na začetku dolge poti, ki vodi v trpljenje.

moč in njihove dobrote ne bom nikoli pozabila.

V transportu, s katerim sem potovala skupaj z mamo, nas je bilo tristoštideset Slovencev v starosti nad sedemnajst let!

Dne 10. avgusta, malo pred šesto uro zjutraj, je vlak poseben močno piskal. Skozi lince smo opazile onemogle in slabo oblečene internirance, ki so v Katowicach popravljali progo. Ta slika nas je močno

domovino.

Ob prihodu v taborišče smo zagledale visoko žično ograjo, zidane barake, stražni stolp in — štiri krematorije, iz katerih so se proti nebu vili oblaki dima. Morale smo se sleči. Stala sem gola pred golo materjo. Ta prizor mi je ostal v najbolj neprijetnem spominu. Potem so pred nas nametali taboriščne cape, na katere smo morale priti številke, ki so nam jih vtetovirali tudi na roke. Postale smo torej nacistične sužnje, s katerimi so ravnali slabše kot s svojimi psi.

V vsaki baraki je bilo okoli tristo žensk. Vstajale smo ob štirih zjutraj. Od pete do šeste ure smo stale na apelu, zboru taboriščnikov, kjer so nas prešteli. Vsak blok je imel svojo »blokovo«. Večnoma so bile nemškega rodu, le nekaj je bilo Poljakinj. Bile so zelo surove in neusmiljene. Po apelu smo dobile grenko črno kavo ali podmeteno juho brez okusa. Tudi sicer je bila hrana zelo slaba in bile smo zadovoljne, če smo dobile vsaj en topel obrok. Jedle smo iz nizkih pločevinastih skodelic.

Po zajtrku so nas vodje skupin razvrstili in ob igranju godbe smo odkorakale skozi glavni izhod na delo. Delale smo na poljih, v vrtnarijah in kokošjih farmah. Kjerkoli smo bile, smo morale trdo delati. Delavnik je bil dolg devet ur. Med eno in drugo uro popoldne so nam s kamioni pripekljali hrano: kuhane na pol gnile zeljate glave z malo krompirčka. Delale smo ob vsakem vremenu. Kaznovali so nas za najmanjšo nepravilnost. Večkrat so na nas naščuvali tudi pse, ki so marsikatero zapornico tudi raztrgali. Mnogokrat je iz same objesnosti počil strel in končal življenje nedolžni žrtvi. Zvečer smo mrtve in onemogle same znošile nazaj v taborišče, kjer so končale v krematoriju.

Z menoj je delala tudi moja mati. Večkrat mi je pogled obstal na njej. Bila je hudo izčrpana in vedno teže je prenašala napore. Zgrozila sem se ob misli, da ji ne morem pomagati. Zbolela je in odpeljali so jo v bolniški blok. Bolnice so ležale na slabih posteljah in v povsem nehigijskih pogojih. Lačne in umazane, saj ni bilo niti vode, so čakale na svojo smrt. Ne vem, kakšne so bile poslednje minute njene življenja. Povedali so mi le, da so jo 19. novembra 1944 upepelili v krematoriju.

Ker se prav ta mesec spominjamo prvega transporta Slovencev v Nemčijo, se želim spomniti vseh preživelih sotrpink in jih prek mladinske strani »TV 15« najtopleje pozdravljam. Hudo mi je, ker ne morem stisniti roke svoji materi, ki je pred devetindvajsetimi leti z menoj krenila na pot v Auschwitz, iz katerega se ni vrnila. Spremenila se je v pepel in se pridružila milijonom ljudi, ki so došli na tujo zemljo.

S temi besedami je sklenila svoje pripovedovanje Marija Lacko-Koler, ki je doživela in preživela grozote nemškega koncentracijskega taborišča Auschwitz.

ANAMARIJA TAVŽELJ

BOŽENA LIPEJ

ELEKTRIČNI PASTIR

Zelo sem vesela, ker je atek kupil električnega pastirja. Zanj smo plačali šestindvajset tisoč starih dinarjev. Zdaj imam več časa za igranje, branje in tudi za učenje. Živina se je novega »pastirja« kmalu navadila in ni več nevarnosti, da bi žico potrgala. To je res imenitna stvar! »Vidiš, kaj takega včasih nismo mogli kupiti...!« mi je dejal atek.

SILVA EKART

VEŽEJO NAS VZORNICI

Nasha šola nosi ime po hrabrih partizanskih junakih Ivu in Jurici Ribar. Kar deset jugoslovanskih šol z istim imenom že nekaj let sodeluje med seboj. Vsako leto organiziramo medsebojna srečanja. Gostitelj desetega srečanja je bilo naše mesto Brežice. Pionirje iz vseh republik smo sprejeli z iskreno radostjo. Pri nas je stanovala Nataša iz Nikšića. Moja gostja je bila pet dni in v tem času sva doživeli marsikaj prijetnega.

Svečana otvoritev desetega srečanja šol, ki nosijo ime Iva in Jurice Ribarja, je bila v nedeljo zjutraj. Po slavnostnem kosilu smo si ogledali zanimive tekme v košarki. Brežičani so zmagali v A skupini, Zagrebčani pa so bili prvi v B skupini. Nato je Nataša izrazila željo, da bi si ogledala Titovo rojstno hišo. Odpeljali smo se v Kumrovec in se domov vrnili z nepozabnimi vtisi.

Posebno lepo je bil pripravljen kulturni program, ki so ga izvedle vse šole, in je bil na sporedu v ponedeljek. Popoldne je bila košarkaška tekma med obema zmagovalcema, v kateri so zmagali Brežičani. Osvojili smo torej prvo mesto in naš igralec je dobil pokal kot najboljši košarkaš srečanja.

Ljubljano in Postojno smo si ogledali v torek. Izleta se je udeležilo tudi nekaj učencev naše šole. Gostom je posebno ugajala Postojnska jama. Občudovali so kapnike in se dolgo zadržali tudi ob bazenu, v katerem plavajo človeške ribice.

V sredo je bil na programu ogled letališča Cerklje in tekovanje v plavanju za dekleta. Nasha šola se je uvrstila na drugo mesto, za Beogradom in pred Skopjem.

Četrtek je bil določen za dan odhoda. Nataša sva z očkom pospremila do šole, od koder smo potem skupaj odšli na avtobusno postajo. Poslovili smo se s solzami v očeh... »Srečanje mi bo ostalo v nepozabnem spominu in tudi tebe ne bom nikoli pozabila!« sem ob slovesu dejala Nataši Nedić iz Nikšića.

KRAMLJANJE

Spoštovana Milena!

S počitnic, ki jih preživljam ob morju, vam pošiljam lepe pozdrave. Lahko bi se predal sončnim žarkom, a vendar sedim v sobi in vam pišem. Vem, da v tem času nimate kaj prida prispevkov in tudi pisemce verjetno ni na zalogi. No, pa sem hotel izpolniti to vrzel in ni mi žal.

Povedati ti moram, da »TV 15« tudi v počitnicah pridno prebiram — posebno stran za mladino!

Zadnji prispevek, ki sem vam ga poslal, je bil »Vstaja v Celju«. Napisal sem ga med dežurstvom na šoli in sicer zato, ker do danes o vstaji v mojem rojstnem kraju na mladinski strani »TV 15« ni še nihče pisal. Nato sem na straneh vašega časnika teden za tednom iskal te vrstice, a jih nisem dočkal. Prosim, da mi sporočite, zakaj ga niste objavili. Menim, da bi bilo lepo in prav, če bi s tem sestavkom počastili naše mesto, katerega prispevek med narodnoosvobodilnim bojem ni bil ravno majhen. Tudi čas je primeren, saj letos praznujemo trideseto obletnico vstaje jugoslovanskih narodov. Če boste prispevek »Vstaje v Celju« objavili, vam obljubljam, da se bom spet oglasil.

Še enkrat: lep pozdrav!

Branko Jeranko
Zidanškova 9
p. Celje

Dragi Branko!

Kako prav je, da si me opozoril. Pobrskala sem med prispevki, pozorneje prebrala tvoje besede in jih brez razmišljanja uvrstila v gradivo za današnje številko. Lepo je tudi, da si se me spomnil na počitnicah — v času, ko tako radi pozabljamo na vse obveznosti. Zato, če sem ti storila krivico, oprost mi.

MILENA

Draga urednica!

Najprej vas lepo pozdravljam. Kako ste bili kaj zadovoljni z mojim sestavkom o Zvanovih bratih? Tokrat vam pišem o koncentracijskem taborišču Auschwitz. Upam, da vam bo ugajal. Prosim, če prispevek zagotovo objavite v avgustu. Veste, to je mesec, v katerem se spominjamo odhoda prvega transporta Slovencev v Nemčijo.

S tovarišico Marijo Lacko-Kolerevo, ki živi v Piranu, sem se za pogovor domenila že meseca junija. Obljubila mi je, da bo obudila nekaj spominov na dni, ki jih je z mamo preživela v Auschwitzu. Obljubo je izpolnila, jaz pa sem njeno pripoved zapisala in vam prispevek tudi poslala. Saj ne boste zamerili, če ji prek pisemca — namenjenega vam — pošljem lepe pozdrave.

Iskren pozdrav!

Anamarija Tavželj
Marksova 10
o Piran

Draga Anamarija!

Za hvaležnost naj ti ne bo nikoli žal prostora in časa. Tovarišici napiši pisemce. Se enkrat se ji zahvali za prijaznost, ki ti jo je naklonila, in pozdravi jo tudi v mojem imenu.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Lokomotiva je sunkovito potegnila in nas prek naše meje zapeljala do Prage, kjer je bil prvi postanek. Tu smo dobile malo vode in fižolove konzerve. Nato smo nadaljevali pot proti Auschwitzu. Z mamo nisva imeli ničesar s seboj. S hrano so naju oskrbovale sojetnice Ljubica Zabavnik, Zora ter Frančka, Anika in mama Štamparjeva iz Koga pri Središču. Vsem imenovanim sem še danes hvaležna za tovariško po-

pretresla. »To nas čaka. Kmalu bomo takšne tudi mi!« smo govorile druga drugi.

Na postaji v Auschwitzu se je vlak ustavil. Ko so odprli vagonce, smo zagledale četo esesovcev, ki so nas sprejeli s polnimi usti psov. Po blatni cesti smo v vrsti odkorakale do Birkenaua, podružnice nemškega koncentracijskega taborišča Auschwitz, iz katerega se štiri milijone ljudi iz osemindvajsetih držav ni vrnilo v

O CELJSKI ČETI

Opisati želim začetke oboroženega boja v našem celjskem okraju. Vendar naj prej omenim, da Nemci v Celje in prav tako v vse druge kraje niso prišli kar na »slepok«. Pot jim je pripravljala peta kolona, ki se je skrivala pod imenom »kulturbund«. S kulturo je imela kaj malo opravka, zato pa se je pridno ukvarjala z vohunstvom. Njeni pripadniki so zbirali podatke o prebivalstvu: narodnosti, premoženju in političnemu prepričanju. Vse te podatke so pošiljali v Nemčijo in tako pripravljali pot Hitlerju. Celjski kulturbundovci so bili še posebno aktivni, saj so bili za svoje delo celo odlikovani.

Nemci so prišli v Celje 11. aprila 1941!

Takoj po prihodu je začel akupator s preganjanjem zavodnih Slovencev. Prepovedal je slovenski jezik in začel delati načrte o izseljevanju — a zaradi oboroženega in organiziranega upora naših ljudi svoje zamisli o uničenju našega naroda ni mogel do kraja uresničiti.

Po okupaciji je KPS — edina stranka, ki ni odpovedala — začela prepričevati napredne ljudi, da je boj proti okupatorju edina rešitev. Dne 26. aprila 1941 so ustanovili OF, 22. junija istega leta pa že glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet...

Na štajerskem je vodil priprave za oborožen upor Pokrajinski komite za severno Slovenijo pod vodstvom Slavka Šlandra: na celjskem območju pa sta jo pripravljala okrožna komiteja KPS za Celje in Savinjsko dolino s svojima vojnorevolucionarnima komitejema.

Dne 20. julija 1941 so na Reševni pri Sentjurju ustanovili prvo partizansko skupino, ki so jo imenovali Celjska četa. Sestavljena je bila predvsem iz komunistov. Prvi komandir čete je bil Franjo Vrnunč. Dne

11. avgusta 1941 so ga v Slivnici ujeli in njegovo mesto je prevzel Peter Stante-Skala. Zadnji komandir Celjske čete je bil Vilč Šlander. Akcije so izvajali v predelih vzhodno od Celja in vse tja do Kozjanskega. Javko so imeli pri kmetu Muleju in tam blizu v gozdu je bilo tudi njihovo taborišče. Vseh borcev je bilo okoli sedemnajst.

Povedali so mi, da sta se v Celjski četi borila tudi Arabca Junis in Krim. Partizanom sta se pridružila po naključju. Bila sta v britanski vojski. Borila sta se na grškem otoku Kreti, kjer so ju zajeli Nemci v Čreti pri Celju sta izkoristila nepazljivost stražarjev in zbežala z vlaka, s katerim so ju mislili odpeljati v Nemčijo. V Čreti so ju sprejeli Hercogovi in ju spravili v Celjsko četo. Govorila sta le arabsko in angleško in z borci sta se sporazumevala tako, da sta se iz angleško-nemškega slovarja naučila nekaj osnovnih besed nemškega jezika. Osvoboditve nista dočakala.

Dne 27. avgusta 1941 je bila četa v Lavškem mlinu pri Senturpu. Gospodar, pri katerem so se ustavili, jih je izdal. Napadla jih je okupatorjeva žandarmerija. Mlin, v katerem so bili borci, so zažgali.

Iz Celjske čete so trije borci postali narodni heroji: Franjo Vrnunč, Peter Stante-Skala in Janko Skvarča. To priča o borbenosti te partizanske čete. Vsi Celjani smo ponosni nanjo. Kljub temu, da je od takrat, ko je Celjska četa branila naše območje, minilo trideset let, še vsi cenimo njene zasluge.

Letos minevajo tri desetletja, odkar se je slovenski narod, ki nima niti toliko ljudi kot Berlin, uprl Hitlerju. Vsak narod, naj bo velik ali majhen, se ima pravico braniti. Zato smo se uprli tudi mi, in kljub temu, da nas ni veliko, zmagali.

BRANKO JERANKO

BESEDE IN DEJANJA

IZJEMEN PRIMER

Delavci grafičnega podjetja »Mladost« v Čupriji so odklonili višek, ki naj bi ga v višini 500.000 novih dinarjev prejeli po šestmesečnem obračunu. Smatrali so, da to ne bi bilo pravilno v času, ko »Mladost« načinja kredite.

Direktor podjetja Rajko Nikolić je organom upravljanja predlagal, da bi razdelili 50 odstotkov poprečnih mesečnih osebnih dohodkov. Delavski svet pa je, upoštevajoč stanje v podjetju, t. j. pomanjkanje obratnih sredstev, odklonil ta predlog z obrazložitvijo, da trenutna situacija v kolektivu ne dopušta, da bi delili višek, ker da so sredstva potrebnejša v druge namene, pa tudi osebni dohodki v podjetju so blizu vrha prejemkov v občini.

Borba — 15. VIII. 1971

DIREKTORJI

Po najnovejših podatkih je v Jugoslaviji med 8110 direktorji 31 odstotkov takšnih, ki imajo visokošolsko izobrazbo, 21 odstotkov z višjo šolo, 27 odstotkov s srednjo šolo, 3 odstotki nižjo šolo, preostali pa imajo visoko kvalifikacijo ali kvalifikacijo.

Med vsemi jugoslovanskimi republikami je glede tega na najboljšem Crna gora, saj ima kar 47,5 odstotka črnogorskih direktorjev univerzitetno diplomu. Zanimivo je, da je najneugodnejša izobrazbena struktura direktorjev v Sloveniji: 23,6 odstotka jih ima visoko, 22,3 odstotka pa višjo izobrazbo. Vse druge republike imajo približno enako povprečje. Brez kakršnihkoli kvalifikacij je 80 jugoslovanskih direktorjev, kar pa zneše komaj 0,1 odstotka.

Tovariš — 16. VIII. 1971

BREZ KADROV

V Srbiji je bilo lani na področju kulture zaposlenih kakih 14.000 delavcev, kar pomeni 1,67 kulturnih delavcev na 1.000 prebivalcev. Spodnja meja profesionalnih kulturnih delavcev na 1.000 prebivalcev pa znaša v srednje razvitih državah vsaj 3 kulturne delavce. Nič manj alarmantne niso razmere pri kvalifikacijski strukturi kulturnih delavcev: 44,8 % jih ima največ 8 razredov osnovne šole, višjo in visoko šolo pa le 15 %. V kulturnih domovih je bilo leta 1968 samo 29 % upravnikov z višjo ali visoko šolo. Ob tem pa je zanimivo, da je v istem času prek posredovalnic za delo iskalo zaposlitev 6 diplomantov umetniških akademij, 30 umetnikov, 170 diplomantov filozofske fakultete, 30 kandidatov z dokončano srednjo bibliotekarsko šolo in 24 z dokončano umetniško šolo.

Delavska enotnost — 14. VIII. 1971

PRESENETLJIVO
VESORAZMERJE

Dr. Dušan Dragoslavac je na nedavni seji CK Hrvatske navedel presenetljive podatke o tem, kdo »prejema« najvišje osebne dohodke. Trdil je, da vrhunski strokovnjaki in ustvarjalci ne prejema tudi vrhunskih prejemkov — kar ni v skladu z nagrajevanjem po uspehu dela. V ilustracijo je povedal, da ima 532 direktorjev podjetij v Hrvatski večje mesečne dohodke od članov izvršnega sveta. V njihovih kuvertah se mesečno znajdejo vsote, ki so osem do desetkrat višje od republiškega povprečja in zagotovo trikrat višje od prejemkov članov izvršnega sveta Hrvatske.

NIN — 15. VIII. 1971

NAJEMNIKI, LEGIONARJI, PLAČANCI

(5)

Upor, ki ga je vodil Abd el Krim, se je razširil z otočja Alhucemas na celino in številni pripadniki španskih »regulares«, ki so se bojevali proti Raisuliju, so dezertirali. El Krim je imel dovolj orožja in streliva: evropski trgovci z orožjem so imeli polna skladišča, ker se je prva svetovna vojna zanje prekmalu končala, denar za orožje pa so maroški uporniki dobivali od Nemcev.

Francozi se menda niso zavedali, da je v nevarnosti tudi njihov del Maroka, španske čete pa so bile v silni stiski. V tistem času je Millán Astray predlagal generalu Berenguerju, naj bi Španija ustanovila najemniško vojsko. Videli smo že, kako je bilo z njegovim načrtom. Ko je bil predlog sprejet, se je Millán Astray začel ubadati s tem, kako naj bi imenovali novo vojsko: »el Tercio« ali »la Legion«? O tem so se prepirali na ministrstvu za vojsko in v generalštabu, na poslci pa so sprželi kompromisno rešitev: španska tujska legija se lahko imenuje »Tercio de Extranjeros« ali »Legion«.

Spomladi 1920 je Millán Astray s pešico izbranih oficirjev in podoficirjev prišel v Ceuto in zasedel »Quartel del Rey«, staro in napol prazno vojašnico, ki naj bi postala štab tujske legije. Toda vse je bilo treba še narediti. Navzlic pomanjkanju materiala in denarja ter posmehu nekaterih kolegov je Millán Astray v nekaj mesecih sestavil ustroj bodoče vojske in pravila za krotitev bodočih legionarjev. Njegovih dvanajst legionarskih zapovedi je mogoče primerjati s častnim samurajskim zakonikom, temeljile pa so na popolni poslušnosti vojakov. Medtem je major Francisco Franco delal propagando za tujsko legijo po Španiji in nekaterih drugih državah. Propaganda je bila izredno spretno organizirana, vendar pa tudi zelo prikrita. Delili so letake, v katerih so bili naštet pogoj za sprejem v tujsko legijo: prigrasijo se lahko španski in drugi državljani, pri novačenju jim ni treba pokazati nikakršnih dokumentov, vsak legionar, ki bo storil pogumno dejanje, bo dobil ustrezno častno priznanje, plača bo temeljila na letih službe, zagotovljeni so obleka, hrana in stanovanje, ki so boljši od tistih v navadni španski vojski. Razen vsega je vstop v tujsko legijo obvaroval legionarja pred zasledovanjem policije.

Mineali so meseci. Oficirji v Ceuti pa so mrzlično delali in prosjali za material pri intendantah redne vojske. Morali so požreti marsikatero zbadljivo kolegov, ki so jih venomer spraševali, koliko vojakov se je že vpisalo v legijo. Nekega septembarskega večera leta 1920 so takšno vprašanje postavili tudi Millánu Astrayu, ko je prišel v oficirski klub. Odgovoril je: »Vpisal se je eden. Davi, tukaj v Ceuti.« V tistem trenutku mu je ordonanc prinesel brzojavko:

»...iz Barcelone sporočajo, da so jih dobili štiristo, iz Valencie pa, da se jih je prijavilo sto petdeset.« Je bral Millán Astray in oči so se mu veselo svetile. Potem je naglo odposlal brzojavko: »Takoj jih pošljite!«

Čez nekaj dni je stara ladja pripeljala 550 legionarjev. Med prvimi pripadniki španske legije so bili najrazličnejši ljudje: nekdanji kaznjenci, ljudje imenitnega videza, pustolovci, nekdanji vojaki, razočarani plemiči in sestradani reveži. Večinoma so bili Španci, Južnoameričani in Bavarci. Med njimi so bili tudi neki Maltežan, dva kongoška črnca, nekdanji italijanski sergente, ki se je spril z D'Annunziom, dva Francoza, nekdanji poročnik romunske vojske, menih, ki je ušel iz samostana, in tudi neki izobčeni duhovnik. Te može, ki jih je čakalo urjenje »disciplinskega polka«, je Millán Astray pozdravil z besedami, ki sta jih takoj navdali s ponosom: »Caballeros legionares...« (»Vitezi legionarji...«)

Nedaleč od Ceute — v Riflienu ob sredozemski obali — je bilo osrednje oporišče španske tujske legije in tam se je tudi začelo urjenje prvih vpisnikov. Dne 7. oktobra 1920 je bila že pripravljena »1. bandera«, ki ji je poveljeval Francisco Franco. Na praporu so imeli grb burbonske kraljevske hiše. Pozneje so ustanovili še tri »bandere«. Vse so imele isti bojni klic: »Viva la muerte!« (»Živele smrti!«).

V zgodovini človeštva je le malo vojaških enot, ki bi bile tako na hitro in brezglavo sestavljene in ki bi odigrale tako pomembno vlogo kot prve »bandere« španske tujske legije. Med številnimi podvigi legionarjev so najpomembnejši tisti iz dveh obdobji: pacifikacija Maroka in španska državljanska vojna. Vojaki tujske legije so sodelovali v 3.702 akcijah, ki so terjale življenja 58.933 »caballeros legionares«.

Po tistem, ko so bile 20. julija 1921 strahovito poražene enote generala Fernandez Silvestra — pri Anualu med Melillo in Alhucemasom — se je upor razširil na vse ozemlje španskega Maroka in resnična rifska vojna se je začela. Komaj ustanovljene »bandere« so bile poslone v boj in posrečilo se jim je ubraniti poglavitna središča. Sicer pa je bilo »podeželje« Maroka v rokah upornikov, tako da so se Španci pravzaprav le umikali in branili. Abd el Krima je uspeh takole zanesel, da je sklenil izpeljati drugi del svojega načrta: izrabiti presenečenje v svoj prid in napasti Francoze. Le malo je manjkalo, pa bi zasedel Fez, zato pa je zelo omajal francoski protektorat. Okoli leta 1925 je Pariz le sprevidel nevarnost in se začel z Madridom pogajati o skupnih akcijah. Komaj so podpisali spo-

Francisco Franco Bahamonde v tistih dneh, ko je kot Astrayev »lugarteniente« prevzel poveljstvo nad »1. Bandero« španske tujske legije.

razum, so španski legionarji že izpeljali imenitno amfibijsko operacijo in zasedli Alhucemas, Francozi so pod poveljstvom maršala Pétaina tako silovito napadli el Krima, da se je 27. maja 1926 moral vdati pri Targuistu. Uporniška plemena so se potem umaknila v gorate predele Ketama ter se sama bojevala s Španci. Dokončno so bila poražena 10. julija 1927 pri Bab Tazi.

Rifska vojna je bila zelo huda in le vojska, ki je bila tako sestavljena in izurjena kot legija, je rešila Špance pred katastrofo. Tako je Madrid ohranil svojo oblast nad Marokom.

Nadaljevanje prihodnjč

ŽIVLJENJSKI
JUBILEJ LIDIJE
PEČENKO

Pred kratkim je Lidiya Pečenko iz Ljubljane praznovala svoj 75. rojstni dan. Po rodu iz Bovca je tik pred prvo svetovno vojno maturirala na ženskem učiteljskišči v Gorici. Potem, ko je bila dve leti učiteljica na Notranjskem, je prestopila v poštno službo.

Med drugo svetovno vojno je bila, kot uslužbenka poštne direkcije v Ljubljani, aktivna sodelavka OF, zaradi česar je morala okusiti vse strahote življenja v nacističnem koncentracijskem taborišču Ravensbrück.

Po osvoboditvi se je vključila v intenzivno povojno delo za obnovo in izgradnjo naše socialistične domovine. Po upokojitvi pa je bila več let tudi tajnica občinskega odbora ZB Vič-Rudnik v Ljubljani.

Ob njenem visokem življenjskem jubileju ji njeni znanci kličemo:

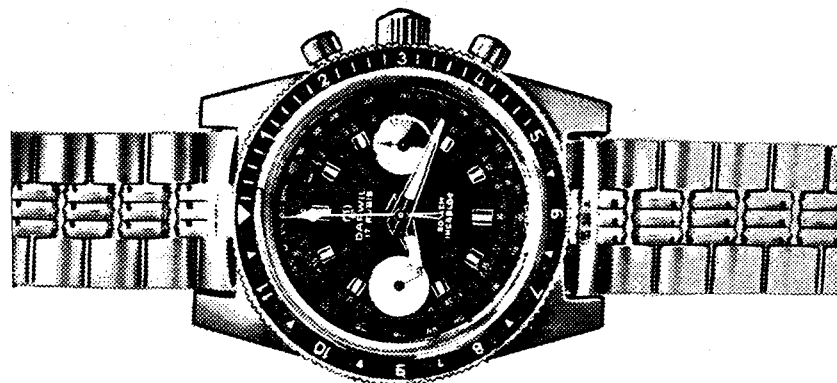
»Še na mnoga leta zdravja in zadovoljstva!«

STANKO SKOČIR

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojen elegance in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK — žensku moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev

Pravn nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.